

Marita Husso

INNOVAATIOIDEN AIKA

Sosiaalialan tutkimus, tieto ja välittämisen taito

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

TUTKIMUKSIA 2

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Käyntiosoite:

Matarankatu 6 (YLEn talo), 4 krs., Jyväskylä

Postiosoite:

PL 35 (ToB)

40014 Jyväskylän yliopisto

puhelin 014-2604871, 014-2604871, faksi (014) 260 4343

<http://www.koske.jyu.fi>

Copyright © Koske ja Marita Husso

ISSN 1459-1960

ISBN 952-5477-02-9

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 2004

Graafinen toteutus: Medita Communication Oy/

Juha Virkki & Terhi Sairanen

Kannen kuva: Futureimagebank.com

Kirjapaino: Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 2004

Sisältö

Tiivistelmä.....	5
1. Johdanto.....	9
2. Esiselvityksen tausta	11
2.1. Esiselvityksen tavoitteet ja toteuttaminen	14
3. Kansallisia linjauksia sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi.....	16
4. Alueellisia näkökulmia sosiaalialan kehittämiseen.....	19
4.1. Keski-Suomi sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kohdealueena	21
5. Tutkimuksen sovellettavuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus.....	24
5.1. Soveltavan ja perustutkimuksen suhde	27
5.2. Hankkeiden arvioinnista tutkimuksen ja kehittämisen vuorovaikutukseen.....	29
6. Ehdotus sosiaalialan soveltavan tutkimuksen ideaksi ja organisoimiseksi	32
6.1. Sosiaaliset innovaatiot	32
6.2. Keski-Suomi sosiaalisten innovaatioiden kehittely- ja kokeilualueena	34

6.3. Tutkimuskoordinaattori.....	36
6.4. Tutkimusyhteistyöryhmät.....	39
6.5. Monitieteinen tutkimusohjelma	40
6.6. Learning space – oppimistila ja oppimisen mahdollistava tilanne	43
6.7. Rahoitus	47
Lopuksi	48
Lähteitä.....	50
Liitteet	54

Tiivistelmä

Sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskevassa laissa Osaamiskeskusten tehtäväksi määritellään muun muassa *sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutumisen turvaaminen* omalla toimialueellaan. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toimintaa koskevassa suunnitelmassa keskeiseksi tehtäväksi on kiteytetty sosiaalialan pitkántähtäimen *kehittämistyön koordinoiminen ja tiedon tuottaminen ja välittäminen* olemassa olevasta osaamisesta ja ongelmista (Haaki 2001a). Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa *tutkimustiedon välittämistä* käytännön toimijoille, *teorioiden ja menetelmien käytäntöön soveltamista* sekä *arjen tietämyksen ja innovatiivisten työkäytäntöjen julkisuuteen saattamista*.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta on ollut tähän saakka kehittämis- ja koulutusyhteistyöpainotteista. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tarve on kuitenkin noussut esille useissa yhteyksissä.

Esiselvityksen tehtävänä on ollut Keski-Suomen alueen sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tarpeen selvittäminen ja verkoston luominen sekä idean ja paikan löytäminen tutkimustoiminnalle. Keskeisimpänä tavoitteena on ollut korkeatasoisen tutkimuksen tekemisen ja käytäntöä hyödyntävän tiedon kokoamisen yhdistäminen.

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kokoavaksi teemaksi ja käsitteeksi on esiselvitystehtävän myötä täsmentynyt **sosiaaliset innovaatiot**.

Jyväskylän yliopiston ja Sitran ”Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys: kohti oppivaa yhteiskuntaa” -tutkimusprojektin määritelmän mukaan innovaatio on idea tai käytäntö, joka

- 1) on uusi tai jota pidetään uutena, ja joka
- 2) muuttaa vallitsevia käytäntöjä siten, että
- 3) seurauksena on kohonnut (teknologinen, taloudellinen tai sosiaalinen) toimintakyky.

Määritelmän mukaan kaikki innovaatiot ovat sosiaalisia siinä mielessä, että ne muuttavat vallitsevia käytäntöjä. Erotukseksi teknologisista innovaatioista sosiaalisilla innovaatioilla voidaan kuitenkin tarkoittaa sellaisia innovaatioita, joihin liittyy yhteiskunnan rakenteisiin kohdistuvia institutionaalisia muutoksia. (Heiskala 2004).

Keski-Suomen alueella on meneillään runsaasti kehittämissankkeita ja kokeiluja, joissa pyritään luomaan uusia toimintamalleja ja käytäntöjä esimerkiksi sosiaalipalvelujen organisoinmiseksi, sosiaalisten ongelmien kohtaamiseksi ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen esiselvityksen visiona on, että **Keski-Suomi** toimii **sosiaalisten innovaatioiden kokeiluympäristönä**.

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen oleellisena tehtävänä on *tiedon hyödynnettävyyden edistäminen ja innovaatioiden merkityksen osoittaminen* empiirisesti. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen *painopistealueina* ovat tällöin erityisesti *sosiaalisten innovaatioiden käytäntöön juurruttamiseen liittyvät kysymykset*.

Alueellisesta näkökulmasta sosiaalisten innovaatioiden tutkimukseen keskittyminen sopii sekä Jyväskylän yliopiston innovaatiopolitiikkaan, korkeakoulujen aluekehitysstrategiaan että Keski-Suomen maakuntaohjelmaan. Sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden tutkimiseen panostaminen juuri Keski-Suomen

alueella ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteydessä on tarkoituksenmukaista ja ajankohtaista myös sikäli, että Jyväskylän yliopistoon on syksyllä 2003 perustettu **Sosiaalisten innovaatioiden foorumi (SIF)**. Foorumin tehtävänä on

- 1) toimia sosiaalisten innovaatioiden tutkijoiden ja yhteistyötahojen kohtaamispaikkana,
- 2) kehittää mahdollisuuksia sosiaalisten innovaatioiden laaja-alaiseen soveltamiseen ja toimia yritysten, kuntien ja organisaatioiden tarpeisiin sovitettujen tutkimus- ja kehittämishankkeiden organisoijana ja koordinoijana sekä
- 3) verkostoitua alan huippuosaajien kanssa ja toimia linkkinä kansainvälisiin yhteyksiin.

Toiminnan organisointimalleja kehitellään parhaillaan. **Sosiaalialan soveltava tutkimus on yksi Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumin teema-alue.**

Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumin yhteistyötahona **Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus** toimii

- 1) sosiaalialan tutkijoiden, asiantuntijoiden ja käytännön toimijoiden sekä kuntien, organisaatioiden ja järjestöjen edustajien **kohtaamispaikkana ja oppimistilana** sekä
- 2) sosiaalialan **sosiaalisten innovaatioiden käytäntöön välittäjänä ja juurruttajana.**

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteyteen tarvitaan

- 1) **tutkimuskoordinaattori**, joka
  - tekee yhteistyötä Sosiaalisten innovaatioiden foorumin kanssa,
  - toimii yhteyshenkilönä ja huolehtii tiedonkulusta yliopiston, ammattikorkeakoulun, kuntien ja järjestöjen välillä,

– koordinoi sovellettavissa olevan tutkimustiedon tuottamista ja välittämistä sekä olemassa olevan tutkimustiedon hyödynnettävyyden ja käytäntöön juurruttamisen edistämistä.

Tutkimuskoordinaattorin tehtäviä ohjaa

2) tutkimusyhteistyöryhmä, johon kuuluu yliopiston, ammattikorkeakoulun, kuntien sosiaalijohdon ja muiden yhteistyötahojen edustajia.

Lisäksi tarvitaan

3) monitieteinen tutkimusohjelma, johon liittyvää tutkimuksen ja käytännön yhteyttä koordinoivat ja edistävät Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteydessä toimiva tutkimuskoordinaattori, tutkimusyhteistyöryhmä ja Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumi.

1.

Johdanto

Tämä raportti on syntynyt ”Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tarve Keski-Suomessa” –esiselvityksen tuloksena. Esiselvityksen tehtävänä on ollut 1) Keski-Suomen alueen sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tarpeen selvittäminen, 2) Keski-Suomen alueen sosiaalialan tutkimuksen ja käytännön yhteistyön vahvuuksien miettiminen ja 3) verkoston luominen ja idean ja paikan löytäminen tutkimustoiminnalle.

Esiselvitys on toteutettu perehtymällä valtakunnallisiin ja alueellisiin sosiaalialan tutkimusta ja kehittämistä koskeviin linjauksiin, osallistumalla Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja sen yhteistyötahojen kokouksiin ja seminaareihin, tekemällä kysely Keski-Suomen kuntien sosiaalijohdolle ja haastattelemalla sosiaalialan tutkijoita, toimijoita ja hallintohenkilöitä.

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kokoavana teemana raportissa ovat sosiaalialan sosiaaliset innovaatiot ja keskeisenä yhteistyötahona Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumi. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen organisoimiseksi ja tutkimustoiminnan käynnistämiseksi raportissa esitetään monitieteinen tutkimusohjelma ja tutkimuksen organisoimiseksi esitetään 1) tutkimuskoordinaattorin palkkaamista, 2) tutkimusyhteistyöryhmien käynnistämistä ja 3) monitieteisen tutkimusohjelman perustamista.

Raportti koostuu kolmesta kokonaisuudesta. Luvuissa 2-4 esitellään sosiaalialan kehittämistä ja sosiaalialan tutkimustiedon tarvetta koskevia kansallisia linjauksia ja alueellisia näkökulmia. Luvussa 5 tarkastellaan sosiaalialan tutkimuksen sovellettavuuteen ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyviä kysymyksiä. Luvussa 6 esitellään ehdotus sosiaalialan soveltavan tutkimuksen ideaksi ja organisoimiseksi.

2.

Esiselvityksen tausta

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on aloittanut toimintansa vuoden 2002 alussa. Toimintaan ovat tulleet mukaan lähes kaikki keskisuomalaiset kunnat, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja maakunnan sosiaali- ja terveysalan oppilaitokset sekä keskeisimmät alan palveluita tuottavat järjestöt.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toimintaa koskevassa suunnitelmassa (Haaki 2001a) osaamiskeskuksen keskeiseksi tehtäväksi on kiteytetty sosiaalialan pitkän tähtäimen kehittämistyön koordinoiminen¹. Kehittämistyön koordinoiminen edellyttää *tiedon tuottamista ja välittämistä* olemassa olevasta osaamisesta ja ongelmista (mt., 14). Lisäksi Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselta odotetaan muun muassa tiedotusta, asiantuntijarekisterin ylläpitämistä, konsulttiavun tarjoamista, sosiaalialan imagon kohottamista ja *tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelusta huolehtimista*. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa *tutkimustiedon välittämistä* käytännön toimijoille, *teorioiden ja menetelmien käytäntöön soveltamista* sekä arjen tietämyksen

---

¹ Suunnittelutyötä varten toteutettiin Keski-Suomen alueella kuntakierros, jossa osaamiskeskuksen suunnittelija Raili Haaki tapasi kaikkien 30 kunnan edustajat kuntakäynneillä ja alueellisissa tapaamisissa (ks. Haaki 2001b). Kuntien edustajien lisäksi Haaki keskusteli opetuksen, tutkimuksen ja järjestöjen edustajien kanssa.

ja innovatiivisten työkäytäntöjen julkisuuteen saattamista.

Valtakunnallisen osaamiskeskusehdotuksen (12/2000) mukaan sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävänä on *”sosiaalialan osaamisen kehittäminen siten, että siihen liittyy tutkimus- ja kehittämistoiminta, joka välittyy opetussisältöjen kehittämiseen ja uudistaa työkäytäntöjä ja palvelutuotantoa”*. Myös sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskevassa laissa määritellään osaamiskeskusten tehtäväksi turvata toimialueellaan muun muassa *”sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutuminen”*.

Tutkimustoiminta ja tutkimustiedon välittäminen ovat oleellinen osa sosiaalialan osaamiskeskusten tehtäviä. Osaamiskeskukset ovat kuitenkin eri tavalla profiloituneita ja myös tutkimuksen suhteen erilaisia ja eri vaiheissa. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta on ollut tähän saakka kehittämis- ja koulutusyhteistyöpainotteista. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tarve on noussut esille useissa yhteyksissä: osaamiskeskuksille tulleissa arviointitutkimuspyynnöissä, yliopiston eri oppiaineisiin kohdistuvissa käytäntöön kytkeytyvien tutkimusten kysynnässä, kuntien tarpeissa saada tutkimukseen perustuvaa tietoa sosiaalialan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi sekä järjestöjen esittämissä toiveissa tutkimusohjelmien toteuttamisesta esimerkiksi lastensuojelun sijaishuollon tai vammaisryhmien palveluiden järjestämisen pohjaksi. Sosiaalialan tutkimustiedon tarve on todettu myös vuonna 2003 valmistuneessa Keski-Suomen maakuntaohjelmassa. Sosiaalialan osaamisen syventämiseksi on nyt aika käynnistää tutkimustoimintaa (ks. kuvio 1 seuraavalla sivulla).

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry:n vuoden 2004 toimintasuunnitelmaan on yhdeksi tehtäväksi ja tavoitteeksi kirjattu tieteellisen ja kokemuksellisen tiedon yhdistäminen. Tämä tehtävä on jaoteltu osa-alueisiin, jotka ovat

Kuvio 1.

- 1) monitieteisen/moniammatillisen tutkimuksen edistäminen,
- 2) tutkimusyhteyksien synnyttäminen erityisesti sosiaalialan soveltavan tutkimuksen alueella,
- 3) tieto- ja asiantuntijapankkien sekä koulutuskalenterien ylläpito,
- 4) yhteisen kehittämis- ja keskustelufoorumin tarjoaminen käytännön toimijoille, tutkijoille ja koulutuksen järjestäjille.

Kehittämis-, koulutus- ja tutkimushankkeiden koordinointi ja synnyttäminen mainitaan toimintaohjelmassa myös ammattitaidon parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden yhteydessä.

Tutkimustoiminta liittyy kiinteästi myös sosiaalialan osaamiskeskusten historiaan. Sosiaalialan osaamiskeskusten edeltäjiä ovat opetussosiaalikeskukset, joista ensimmäinen perustettiin vuonna 1986 Jyväskylään. Opetussosiaalikeskuksen luoma pohja on ollut tärkeä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten toiminnan käynnistämiseksi. Paikallinen opetussosiaalikeskus-

toiminta painottui pitkälti sosiaalityön tutkimuksen, koulutuksen ja kentän väliseen yhteistoimintaan. Tutkimukseen liittyviä yhteistyöprojekteja toteutettiin lähinnä Jyväskylän yliopiston ja Jyväskylän kaupungin välisenä yhteistyönä. Vuonna 1995 Stakes myönsi Jyväskylän opetussosiaalikeskukselle tutkimus- ja kehittämisspalkinnon. Sosiaalialan osaamiskeskuksia edeltänyttä opetussosiaalikeskustoimintaa voidaan siten pitää yhtenä esimerkkinä sosiaalialan tutkimuksen ja käytännön yhteistyöstä.

2.1. Esiselvityksen tavoitteet ja toteuttaminen

Esiselvityksen tarkoituksena on kartoittaa soveltavan tutkimuksen tarvetta, tutkimuksen organisoitumis- ja verkostoitumismahdollisuuksia ja rahoitusvaihtoehtoja. Sen rahoitukseen ovat osallistuneet Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen lisäksi Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Keski-Suomen kehittämisrahasto. Esiselvitys on toteutettu lokakuun 2003 ja tammikuun 2004 välisenä aikana.

Esiselvityksen ohjausryhmän ensimmäisessä kokouksessa sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tavoitteeksi kirjattiin **korkeatasoisen tutkimuksen tekemisen ja käytäntöä hyödyntävän tiedon kokoamisen yhdistäminen**. Lisäksi esiselvityksen päämääräksi asetettiin **Keski-Suomen alueen vahvuuksien miettiminen, verkoston luominen ja idean ja paikan löytäminen tutkimustoiminnalle**.

Ohjausryhmän kokouksessa todettiin, että suurimmat ongelmat kohdataan yleensä siinä vaiheessa, kun mietitään, miten tutkimustieto saadaan siirretyksi sovellettavassa ja hyödynnettävissä muodossa kuntien ja perustason toimijoiden käyttöön.

Esiselvityksen kannalta oleellisin kysymys ei siten ole se, missä tutkimusta tehdään vaan pikemminkin se, millä tavalla tutkimus olisi soveltavaa ja hyödynnettävissä olevaa. Sosiaalialan sovellettavissa olevan tutkimustiedon tuottamisen lisäksi ohjausryhmä piti tärkeänä olemassa olevan tutkimustiedon kokoamisen ja koordinoimisen mahdollisuuksien pohtimista.

Esiselvitys on toteutettu ohjausryhmän hyväksymän suunnitelman mukaisesti perehtymällä valtakunnallisiin ja alueellisiin sosiaalialan tutkimusta ja kehittämistä koskeviin linjauksiin, osallistumalla Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja sen yhteistyötahojen kokouksiin ja seminaareihin, esittelemällä esiselvitystyötä, tekemällä kysely Keski-Suomen alueen sosiaalijohdolle ja haastatteleamalla sosiaalialan tutkijoita, toimijoita ja hallintohenkilöitä sekä Keski-Suomen alueella että muualla Suomessa (ks. liite 1).

3.

Kansallisia linjauksia sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi

Sosiaalialan toimintaympäristö on muuttunut huomattavasti viime vuosina. Merkittäviä muutoksia ovat olleet väestön ikääntyminen, alentunut syntyvyys, maan sisäinen muuttoliike, kansainvälistyminen ja kuntatalouden sekä koko julkisen talouden epävakaa näkymät. Myös alueelliset ja kuntien väliset osaamis- ja hyvinvointierot ovat kasvaneet 1990-luvun aikana. (Eronen ym. 1998; Hyvinvointibarometri 2003; Kainulainen, Rintala & Heikkilä 2001).

Tutkimusten mukaan hyvinvointivaltioon kuitenkin luotetaan edelleen ja hyvinvointivaltioon – sekä käytännössä että mielikuvissa – kytkeytyvät sosiaalipalvelut toimivat myös luottamuksen kittinä. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaiset herättävät edelleen luottamusta ja toimivat siten eräänlaisina *välittämisen ammattikuntina*. Luottamuksen ja palvelujärjestelmään luottamisen mahdollisuuden on todettu olevan tärkeää yksilöiden hyvinvoinnin kannalta. Luottavaisuutta – tai pikemminkin sen vastakohtaa epäluottamusta – kuvaa sellainen asenne kuin ”kukaan ei välitä” ja ”kaikki ajattelevat omaa etuaan”, ja tällaisen kokemuksen kanssa eläminen heikentää oleellisesti terveyttä ja selviytymiskykyä erityisesti kriisitilanteissa, toteaa Julkunen (2003, 36).

Sosiaalialan tulevaisuuden turvaamista koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen (2003) ja Sosiaalialan kehittämishankkeen (2003) mukaan sosiaalisesta ja taloudellisesta turvallisuudesta huolehtiminen, yhtäläisten mahdollisuuksien takaaminen, sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ylläpitäminen ja ihmisten osallistumisen, tietojen ja kykyjen vahvistaminen muuttuneessa toimintaympäristössä asettavat uusia haasteita hyvinvointiyhteiskunnan koko palvelujärjestelmälle. Esimerkiksi kuntien ikärakenteen eriytyminen ja väestörakenteen muuttuminen ovat pakottaneet etsimään uusia palveluratkaisuja luottamuksen säilyttämiseksi ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen (2003) mukaan olennaista on, että yhteiskunnalliset palvelujärjestelmät toimivat tehokkaasti ja tukevat ihmisten omatoimista suoriutumista (mt., 3). Palveluiden kehittämisessä painotetaan nykyistä enemmän koko sosiaalialan palvelujärjestelmän uudistamista. Palvelurakenteiden tulee perustua alueellisesti joustaviin ratkaisuihin, ja palvelujen monipuolinen järjestäminen vaatii kuntien sekä yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön käynnistämistä. Ongelmiin vastaaminen edellyttää siten koko palvelujärjestelmältä joustoa, innovatiivisuutta ja verkostomaista työskentelyotetta. Tässä tilanteessa sosiaalialan keskeisinä kehittämiskohteina ovat palvelujen saamisen turvaaminen, ja asiakaslähtöisyyden ja laadun parantaminen. Myös työtapoja, toimintarakenteita ja johtamiskäytäntöjä luvataan uudistaa. Pyrkimyksenä on, että uudet käytännöt ja työmenetelmät perustuvat *tutkittuun ja arvioituun tietoon* (mt., 5).

Sosiaali- ja terveysministeriön strategisena tavoitteena on, että ihmisten työ- ja toimintakyky paranee, työssä jatketaan pidempään, hoidon tarve siirtyy myöhemmäksi, terveyserot kaventuvat ja köyhyys pystytään pitämään kurissa (Lehto 2002). Tällai-

nen linjaus, jossa tavoitellaan mahdollisimman vähän sosiaali- ja terveyspoliittista kuormaa tuottavaa yhteiskuntaa, on Julkusen (2003) sanoin ”hyvinvointivaltion uuden politiikan” mukaista. Se kääntää katseita yhä enemmän – paitsi aktiivisen – myös ennaltaehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan ja lapsuuden puoleen.

4.

Alueellisia näkökulmia sosiaalialan kehittämiseen

Hyvinvointipalvelujen kehittämisen näkökulmasta muuttuneiden, määrällisesti laajenevien ja laadullisesti vaativien palvelutarpeiden turvaaminen on kunnille suuri haaste. Sosiaali- ja terveystieteellinen suunnittelu on noussut kunnissa uudelleen keskustelun kohteeksi yhteiskunnallisen muutoksen ja palveluissa kohdattujen ongelmien myötä. Aiemmin hyvinvointipolitiikkaa hoidettiin pitkälti valtiollisen normi- ja ohjausjärjestelmän kautta, mutta nykyään haasteisiin vastaaminen edellyttää paikallista hyvinvointipoliittista pohdintaa ja päätöksentekoa. (Kinnunen 2003.) Taloudellisten tekijöiden rinnalla kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät ovat muodostumassa yhä tärkeämmiksi alueiden kehitysehtojen muovaajiksi. Kansalaisten hyvinvointi on yksi alueen sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten voimavarojen ilmenemismuoto, ja siten myös alueen toiminnallisen kehityksen lähtökohta.

Alueellisen erilaistumisen, väestöryhmien välisten hyvinvointierojen ja eriarvoisuuden kasvun seurauksena ongelmat ovat eri alueilla erilaisia. Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne ja uudet kunnille langenneet tehtävät merkitsevät kasvavaa *tilausta myös sosiaalialan tutkimustiedon tuottamiselle, olemassa olevan tiedon hyödyntämiselle ja tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelun edistämiseksi*

(Kinnunen 2003, 5). Yhteiskunnallisten muutosten sosiaalisten seuraamusten ja hyvinvoinnin vaihtelun tunnistaminen *edellyttää myös paikallista, seudullista ja maakunnallista tiedontuotantoa, ja tutkimuksen, opetuksen ja käytännön vuorovaikutusta*. Tässä tehtävässä *sosiaalialan osaamiskeskuksilla on tärkeä rooli*. (Kansalaisten tarpeista... 2002.)

Myös käsitys alueesta on muuttunut ja muuttumassa. Perinteisesti aluerakenteita on kuvattu kansallisen ja hierarkkisen tuotanto-, hallinto- ja palvelukeskusverkoston käsittein, ja maa on jaettu keskustoihin, semiperiferioihin ja periferioihin ja näiden vaikutusalueisiin (Kinnunen 2003, 160). Pyrkimys alueiden erikoistumiseen ja esimerkiksi tietotekniikan laajamittainen käyttöönotto ovat nyt purkamassa kansallista keskus- ja vaikutusalueerakennetta. Viime aikoina huomio on kiinnittynyt yhä enemmän alueiden väliseen keskinäiseen kilpailuun, ja painopiste on alkanut siirtyä entistä vahvemmin alueen olemassa olevien mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Tiede- ja teknologianeuvoston julkaisussa *Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen* (2003) todetaan, että alueet kohtaavat konkreettisesti samat kansainvälistymisen haasteet, jotka vaikuttavat kansallisellakin tasolla. Alueiden lähtökohdat ovat kuitenkin erilaiset, ja menestyksellinen haasteisiin vastaaminen edellyttää alueen omien kehitystekijöiden vahvistamista. Alueellisessa kehittämistyössä yhä keskeisempää on kyky vahvistaa innovaatiotoimintaa ja tätä kautta alueen kilpailukykyä yhteistyöverkostoissa, joissa ovat mukana erilaiset alueelliset toimijat, kuten kunnat, järjestöt, yritykset ja korkeakoulut.

Aluekehityksen kannalta uusia mahdollisuuksia tarjoaa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toistensa koulutusaloja synergisesti täydentävä yhteistyö (mt.). Myös opetusministeriö on laatinut oman strategiansa ja nostanut yliopistojen ja korkea-

koulujen alueelliset vaikutukset vuoden 2003 tulosneuvottelujen keskeiseksi tavoitteeksi. *Tutkimustulosten hyödyntäminen ja innovaatiotoiminta* on tässä yhteydessä keskeinen vaikuttavuuden muoto.

Kuten alueellisille hyvinvointipoliittisille ohjelmille, myös sosiaalialan soveltavalle tutkimukselle ja tutkimustiedon hyödynnettävyyden pohtimiselle on siten yhteiskunnallista tilausta. Hyvinvointipoliittiset ohjelmat kertovat hallinnollisesta toimintatavan muutoksesta, jossa pyritään verkostomaiseen laaja-alaiseen yhteistyöhön ja erilaista tietoa ja osaamista omaavien toimijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Myös innovaatiotoiminnan mallit ovat viime vuosina muuttuneet siten, että innovaatioketjut ovat osaksi korvautuneet innovaatioverkostoilla. Verkostomaisen toimintatavan painottaminen kertoo omalta osaltaan myös yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa haetaan uudella tavalla yhteistyökumppaneita ja yhteisiä tapoja tunnistaa muuttunut toimintaympäristö ja sen avaamat mahdollisuudet. (Kinnunen 2003; Schienstock & Hämäläinen 2001.)

4.1. Keski-Suomi sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kohdealueena

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toimiala käsittää 30 kuntaa ja seitsemän seutukuntaa. Vuoden 2003 huhtikuussa alueella oli asukkaita 265 078. Oleellisia alueen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa väestön keskittyminen kasvukeskuksiin, väestön ikääntyminen, kuntien talouden epävakaus ja korkea työttömyys. (Markkanen 2004.)

Keskisuomalaiselle sosiaalisektorille on omaleimaista järjestöjen vahva rooli sekä palvelujen tuottajina että kehittämisfooru-

meilla. Kolmannen sektorin toimijoiden erityisosaaminen näkyy muun muassa lastensuojelun, päihdehuollon, kehitysvamma palveluiden ja väkivaltatyön kentillä. Lisäksi Keski-Suomen sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistyön voimavarana ovat Jyväskylän yliopiston vahvuudet muun muassa lapsi- ja lapsuustutkimuksen, lasten erityisvaikeuksien tutkimuksen, gerontologian, kulttuuripolitiikan ja kolmannen sektorin alueilla.

Keski-Suomen maakuntasuunnitelman (2002) mukaan Keski-Suomi kehittyy oppivana alueena, joka rakentaa aktiivisesti maakuntaan tarvittavia tieto- ja innovaatioverkostoja. Jyväskylän ja sen ympäristön menestyminen on perustunut osaltaan korkeakoulujen monipuoliseen koulutus- ja innovaatiopanokseen. Yliopiston strategisena tavoitteena toimikaudella 2001–2004 on yhteiskunnallisen ja alueellisen vaikuttavuuden lisääminen. Myös ammattikorkeakoulujen kehittämishankkeet ja käytännönläheisen tutkimus- ja kehitystyön vahvistaminen ovat alueellisesti merkittäviä. Yliopiston ja ammattikorkeakoulun rooli vahvistuu entisestään yhteistyössä. Korkeakoulujen keskinäisen yhteistyön lisäksi tarvitaan vuorovaikutusta myös muiden alueen toimijoiden kanssa. Tässä tehtävässä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusella on tärkeä rooli korkeakoulujen ja työelämän verkoston solmukohtana (Jyväskylän yliopiston... 2002, 14).

Keski-Suomen alueella on alkanut tai alkamassa uutta yhteistyötä ja uusia käytäntöjen kokeiluja kaikilla sosiaalihuollon erityispalvelujen osa-alueilla, ja erityispalvelujen rinnalla myös muut palvelut ovat parhaillaan yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomien uudelleenorganisoinnin vaatimusten kohteena. Vielä 90-luvun loppupuolella – Verkostoituneet erikoispalvelut -hankkeen alkuvaiheessa – ylikunnallista yhteistyötä ei erityisesti kaivattu tai osattu kaivata. Sen sijaan haluttiin olla itsenäisiä ja vältettiin sitoutumista ulkopuolisiin palveluihin

tuottajiin. Nyt Keski-Suomen kunnissa toivotaan sitä vastoin yhtenäisiä toimintamalleja ja huomion kiinnittämistä laatuun ja vaikuttavuuteen. Myös oman kunnan heikkoudet ja vahvuudet palvelujen järjestämisessä nähdään ja halutaan nyt nähdä entistä selvemmin. Sosiaaalialalla eletään parhaillaan palvelujen ja koko palvelujärjestelmän uudelleen rakentumisen aikaa. Alueellisen kehittämisen näkökulmasta tilanne on kiinnostava: *kehittämishankkeiden yhteensovittamisen ja hyvien käytäntöjen juurruttamisen kokeilualueena Keski-Suomi on sopivan kokoinen maakunta.* (Markkanen 2004.)

5. Tutkimuksen sovellettavuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Erilaisista intresseistä lähtevän tutkimuksen suhde yhteiskuntaan on erilainen. Vallitsevana vaikuttavuuden paradigmana on kuitenkin ollut luonnon hallinta teknisten välineiden avulla. Myös vaikuttavuustutkimukset ovat siten keskittyneet enimmäkseen luonnontieteisiin ja teknologiaan, ja jättäneet humanistiset ja yhteiskuntatieteet yleisesti huomiotta (ks. esim. Arnold 2001; Kolu 2003; Sipilä 2003).

Käytännöstä irtautunut teoreettisen tiedon tavoittelu lakeineen ja säännönmukaisuuksineen muodostui tieteen ihanteeksi laajasti yli tieteen rajojen jo 1600-luvulla. Tieteen keskittyessä luonnon yleisiin säännönmukaisuuksiin tiedon käytännöllinen konteksti, sen yhdistäminen yhteiskunnallisiin tarpeisiin ja ongelmiin on muodostunut modernin tieteen katvealueeksi. Tätä katvealuetta on luonnehdittu kulttuurimme sokeaksi pilkuksi. Sosiaalisten innovaatioiden merkityksen korostaminen kertoo osaltaan tämän ongelman ilmenemisestä myös yhteiskunnallisissa käytännöissä (Osaaminen, innovaatiot... 2003). Tieteen tuottaman tiedon luova yhdistäminen arvojen läpi tulkittuihin yhteiskunnallisiin tarpeisiin muodostaa edelleen tutkimuksen yhteiskunnallisten vaikutusten tavoittelua ohjaavan ydinhaasteen (von Wright 1987).

Habermas (1972) on jaotellut tieteen perusintressiensä perusteella luonnontieteellis-tekniseen, hermeneuttiseen ja kriittiseen lähestymistapaan. Myöhemmässä tuotannossaan hän on tehnyt

erottelun päämäärärationaalisen ja kommunikatiivisesti rationaalisen toiminnan välille. Kun päämäärärationaalinen toiminta kohdistuu luontoon, kyse on teknisestä rationaalisuudesta. Kun se kohdistuu sosiaaliseen maailmaan, kyse on strategisesta rationaalisuudesta. Siinä missä strategisesti rationaalisen toiminnan lähtökohdat ja toimintatavat ovat ennalta määriteltäviä, kommunikatiivisesti rationaalinen toiminta pyrkii kommunikaatioon ja dialogiin kohteen kanssa. Tämä kommunikatiivinen asenne maailmaa kohtaan mahdollistaa sekä toimijoiden keskinäisen oppimisen että tavoitteiden tilanteisen muokkaamisen. (Habermas 1984.) Sosiaalialan tutkimuksen tuottamisen ja tutkimustiedon hyödynnettävyyden näkökulmasta erottelun voi kiteyttää siten, että strategiseen toimintaan kytkeytyneen tutkimuksen rinnalla tarvitaan tutkimuksen ja käytännön vuorovaikutukseen ja keskinäiseen dialogiin ja oppimiseen perustuvaa ja tähtäävää sosiaalialan soveltavaa tutkimusta.

Yhteiskunnallisten käytäntöjen muutokset ovat aina vuorovaikutteisia, ja myös tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on luonteeltaan vuorovaikutusta (Giddens 1984, Habermas 1984). Tieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallisella vaikuttavuudella voidaan tarkoittaa niitä tapoja, joilla tutkimustoiminta ja sen tulokset muuttavat yhteiskunnallisia käytäntöjä, ajattelu- tai toimintatapoja. Vaikutukset leviävät ennen kaikkea sosiaalisissa verkostoissa ja yhteistoiminnassa, ja ne ovat yleensä välillisiä, pitkällä aikajänteellä toteutuvia ja vaikeasti mitattavia. Tiedettä ja innovaatioita koskeva tutkimus on osoittanut, että yhtäältä tiede on vaikuttanut käytäntöjä muuttavasti, mutta toisaalta myös käytännölliset ongelmat ovat johtaneet perustutkimuksen kehittymiseen. Myös tieteen instituutiot, yliopistot ja tutkimuslaitokset toimintatapoineen ja rakenteineen ovat siten osa innovaatiojärjestelmää, jonka vuorovaikutussuhteet ja toimintatavat

vaikuttavat osaltaan tutkimustiedon sovellettavuuden mahdollisuuksiin. (Kolu 2003, 164.)

Tutkimuksen sovellettavuudella sekä tiedolla ja sen vaikuttavuudella on yhä suurempi merkitys yhteiskuntien kehityksessä. Tämä muutos on johtanut myös akateemisen tutkimuksen ja yliopistojen roolin uudelleen arvioimiseen. Suomessa tämä kehitys on kulminoitunut opetusministeriön ehdotuksissa yliopistoille asetettavasta kolmannesta, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tehtävästä (Opetusministeriö 2002).

Vaikka Suomi on hiljattain loistanut kansainvälisen kilpailukykyisyyden kärjessä, Suomesta ei ole kestävän sosiaalisen kehityksen mallimaaksi. Päinvastoin, tämän tästä uutisoidaan, miten esimerkiksi lastensuojelutapaukset lisääntyvät ja vaikeutuvat, päihdeongelma laajenee ja monimutkaistuu, työttömyys lisääntyy, köyhyys on entistä pysyvämpää ja väestön ikääntyminen merkitsee uusia haasteita koko yhteiskunnan jatkuvuudelle.

Sipilän (2003) mukaan yhteiskunnan tutkimuksen keskeinen tehtävä on pitää huolta yhteiskunnan perustoimintojen jatkuvuudesta. Yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimusta tehdään, jotta ihmiset eivät suostuisi tai olisi käytettävissä mihin tahansa itseään ja muita vahingoittaviin käytäntöihin ja hankkeisiin. Tutkimusta tehdään myös siksi, että toimijoilla, hallitsijoilla ja päättäjillä olisi käytettävissä valintojensa ja tehtäviensä edellyttämä ymmärrys ja tieto sekä mahdollisuus soveltaa sitä käytännössä. Teorian kirkkaus tai metodin kehittyneisyys eivät yksin riitä hyvän tutkimuksen kriteereiksi, vaan on kysyttävä tutkimuksen relevanssia myös sen yleisön näkökulmasta, jolle tutkimus tai raportti on kirjoitettu. Käytännössä tämä edellyttää, että tutkimustuloksista on raportoitava ihmisille heidän omalla kielellään käyttäen myös niitä foorumeja, joita ihmisillä on muutenkin tapana seurata (mt., 159–160).

”Ei suuri tulevaisuus synny yksin siitä, että eri aloilla tehdään hyvää tutkimusta, sitä täytyy kyetä myös käyttämään hyväksi. Pitää pystyä arvioimaan, missä yksittäisellä tutkimuksella on merkitystä, mikä on sen pätevyysalue. Sovelluksia varten on osattava sovittaa harkiten yhteen loputon määrä pienten erillisten tutkimusten tuloksia. Ja mikä kaikkein tärkeintä mutta myös vaikeinta: meillä kaikilla pitää olla viisuttu erotella tutkimustulokset niiden inhimillisen käyttöarvon mukaan. Markkinan ja luonnontieteiden tuolle puolen jää olennainen osa meidän elämästämme.” (Sipilä 2003, 160)

5.1. Soveltavan ja perustutkimuksen suhde

Rajaa tieteellisen tutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välillä pidetään usein keinotekoisena. Esimerkiksi Erik Allardt (1987, 4) on kommentoinut, että erottelu soveltavaan ja perustutkimukseen ei ole teoriaan tai tieteellisen menetelmän perustuva jako. ”Ei myöskään ole niin, että perustutkimus välttämättä olisi ilman käytännöllisiä seurauksia tai toisaalta, ettei soveltava tutkimus voisi olla teoriaa suuresti kehittävää. Itse asiassa yliopistoissa suoritettava perustutkimus voi olla yhteiskunnan tarpeisiin välittömästi liittyvää tai sitten ilman välitöntä yhteiskunnallista relevanssia. Soveltava tutkimus voi samaten kehittää teoriaa voimakkaasti tai olla teoreettisesti triviaalia”, toteaa Allardt (1987, 4). Erottelu soveltavaan ja perustutkimukseen on pikemminkin organisatorinen. Allardt mukaan on mahdollista karkeasti jaotellen todeta, että perustutkimusta harjoitetaan yliopistoissa ja riippumattomissa tutkimuslaitoksissa, joissa tulosten raportointi on ainakin periaatteessa avointa ja joissa tutkimusta kehitetään tiedeyhteisön oman ohjelman mukaisesti. Tulokset ovat tällöin

osa laajempaa ohjelmaa, jonka toteuttaminen edellyttää pitkän aikavälin investointeja. Soveltava tutkimus voi puolestaan olla myös tilaustutkimusta, joka päättyy tilaustehtävän loppuessa riippumatta siitä, onko sillä teoriaa kehittävää vaikutusta vai ei.

Tutkimustiedon ja sen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden välille vedettävä raja on yhteiskuntatutkimuksessa epämääräinen ja se tapa, jolla tutkijat tätä suhdetta hahmottavat, riippuu omakutuista episteemisistä asenteista. Jako perustutkimukseen ja soveltavaan tutkimukseen on siten myös käsitteellisesti hämärä. On epäselvää, missä raja kulkee ja miten se määritellään. Esimerkiksi yhteiskuntatieteissä tehdään sekä teoreettista soveltavaa ja perustutkimusta että empiiristä peruskartoittavaa ja soveltavaa tutkimusta, joka voi olla myös teoreettisesti orientoituvaa. Soveltavan ja perustutkimuksen suhdetta on siten mahdollista hahmottaa myös tutkimuksen painopistealueiden näkökulmasta. (Jyrkämä 2003.) Tällöin monet tutkimuksista sijoittuvat sekä perus- että soveltavan tutkimuksen alueille.

	Perustutkimus	Soveltava tutkimus
Teoreettinen	– ”puhdas”	– käsitteellistävä
Empiirinen	– ”peruskartoittava”	– arvioiva, kehittävä

Jyrkämä 2003.

Tutkimuksen sovellettavuus liittyy oleellisesti paitsi painotuksiin, näkökulmiin, ja episteemisiin valintoihin, myös tuotetun tiedon hyödynnettävyyden mahdollisuuksiin. Lea Pulkkisen mukaan ”akateemisen tutkimuksen ja käytännön lähentämiseksi olisi kehitettävä sekä soveltavan tutkimuksen instituutioita että tieteen tiedotusta, jotta tieteen tulokset välittyisivät nykyistä paremmin käytäntöihin” (Kolu 2003, 168). Yhteistyörakenteet, jois-

sa tutkimustiedon hyväksikäyttäjillä on riittävä ammattitaito tutkimuksen hyödynnettävyyden arvioimiseksi, ovat tutkimusten sovellettavuuden ja tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamisen kannalta ensiarvoisia. Tutkimustiedon sovellettavuuden lisääminen edellyttää uudenlaista näkökulmaa tietoon, sen tuottamiseen ja merkitykseen sekä tutkimuksen ja käytännön yhteyksien organisoimiseen (Hakala ym. 2003). Ongelmana on kuitenkin alkuvaiheen pääomarahoitus. Sovellettavuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta taloudellista panostusta tarvittaisiin erityisesti toimijoille ja instituutioille, jotka pyrkivät hyödyntämään tutkimusten tuottamaa tietoa (mt., 181).

5.2. Hankkeiden arvioinnista tutkimuksen ja kehittämisen vuorovaikutukseen

Samalla kun jako soveltavaan ja perustutkimukseen on ehkä entisestäänkin hämärtynyt, implementaatiotutkimus ja evaluaatiotutkimuksen nopea yleistymisen ovat tuoneet kysymyksen tutkimuksen sovellettavuudesta osaksi tutkijoiden arkipäivää. Erityisesti arviointitutkimuksen kysyntä on hankerahoitusten myötä lisääntynyt huomattavasti.

Arviointitutkimusta on monenlaista, ja erilaiset arviointikysymykset edellyttävät erilaisia menetelmiä. Sosiaalialalla arvioinnin perusajatus on yleensä eri suuntauksilla yhteinen. ”Arvioinnissa selvitetään ja määritellään (1) jonkin intervention, palvelun tai hankkeen (2) arvo (3) mahdollisimman luotettavilla, systemaattisilla tai tieteellisillä menetelmillä, ja (4) tätä tietoa hyödynnetään päätöksenteossa ja toiminnan kehittämisessä, jotta voisimme paremmin edistää hyvinvointia yhteiskunnassa” (Paasio 2003).

Arviointitutkimuksen kasvuvauhti on ollut Suomessa viimei-

sen kymmenen vuoden aikana ainutlaatuisen nopea. Erityispiirteensä arviointitutkimuksen suosiota selittää sen yhteys hallintotavan muutokseen, joka yhdessä laman ja EU-jäsenyyden kanssa on vaikuttanut oleellisella tavalla tutkimuksen ja vallan suhteeseen. Hallintokielessä tätä doktriinia sanotaan uudeksi julkishallintoajatteluksi, New Public Managementiksi (Sulkunen 2003, 116).

Sulkusen (2003) mukaan sosiaalialan tavoite- ja puiteohjauksessa on viime vuosina korostunut ajattelu, jonka mukaan ideat tulevat hallinnon näkökulmasta alhaalta ylöspäin. Sosiaalityössä tämä ajattelu on saanut ”romanttisen rationalismin piirteitä: ihmiset ovat luovia, ja innovaatioiden on annettava kehittyä ja kasvaa alhaalta ylöspäin” (mt., 177). Suunnittelun tukemisen sijasta tutkimuksen tehtäväksi jää siten arvioida ja tunnistaa hyvät käytännöt ja vahvistaa niitä. Tähän liittyy ongelmia, jotka osaltaan estävät ja vaikeuttavat tutkimuksen ja käytännön vuorovaikutusta.

Tutkimustiedon hyödyntämistä kehittämishankkeissa vaikeuttaa esimerkiksi se, että tutkijat kutsutaan paikalle liian myöhään: vasta siinä vaiheessa, kun hankkeiden rahoituksesta ja henkilöstöstä on päätetty ja hankkeeseen liittyvät intressit on jo kirjattu. Tutkijoilta ja muilta asiantuntijoilta ei välttämättä tätä ennen ole kysytty mielipiteitä. Tähän liittyen hankkeita ei ole aina voitu myöskään suunnitella niin, että niiden tuloksellisuutta voitaisiin arvioida. Jokaista uutta ideaa ei toki ehdi, kannata, eikä ole syytä tutkia, mutta tutkijoilla on usein aikaisemmista kokemuksista tietoa, jota kannattaisi hyödyntää erityisesti pilottihankkeissa (Sulkunen 2003, 119).

Usein tutkijat myös poistuvat kuvioista liian aikaisin. Tämä on oleellista erityisesti silloin, kun tehtävänä on hankkeiden vaikuttavuuden arviointi. Hankkeet saavat lopullisen sisältönsä usein vasta arvioinnin aikana, eivätkä mahdolliset pisyvät käytännöt

välttämättä ole samoja, joita arvioitsijat ovat kommentoineet.

Arviointitutkimukseen liittyy myös intressisidoksia, jotka voivat olla kyseenalaisia. Arvioinnin maksaa pääasiassa sama taho, joka maksaa myös arvioitavat hankkeet. Erityisen hankala tilanne on silloin, kun arvioidaan rahoittajaa itseään. Arviointitutkimusten toteutusta suunniteltaessa on syytä huomioida myös se, että arvioitsijat saattavat olla ovat lyhyissä työsuhteissa ja siten huomattavan riippuvaisia arvioinnin kohteesta ja rahoittajasta. (mt.)

Projektimaisuus tuo kehittämishankkeisiin myös tiedon hyödyntämistä ja välittämistä estävää sekä tutkimuksen ja käytännön vuorovaikutusta hankaloittavaa lyhytjännitteisyyttä. Tutkimuksen ja käytännön yhteyden puuttuminen johtaa pahimmillaan tilanteeseen jossa suunnittelu- ja hallintoporras syöttää suorittavalle portaalle kehittämisen nimissä tehtäviä, joilla ei ole mitään kosketuspintaa arkitodellisuuden kanssa (Siltala 2003, 7). Esimerkiksi EU-rahoituksessa byrokratia ja projektien käynnistämiset ja alasajamiset vievät usein suhteettomasti aikaa ja voimia, eikä hyvillenkään innovaatioille ole usein toimivia tiedon ja taidon jakamisen ja levittämisen kanavia eikä vanhojen toimintamallien muuttamisen tai uusien vakiinnuttamisen mahdollisuuksia (Julkinen 2003, 30).

6.

Ehdotus sosiaalialan soveltavan tutkimuksen ideaksi ja organisoimiseksi

6.1. Sosiaaliset innovaatiot

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kokoavaksi teemaksi ja käsitteeksi on esiselvitystehtävän myötä täsmentynyt **sosiaaliset innovaatiot**.

Sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan eri yhteyksissä eri asioita, esimerkiksi uusia organisaatiomuotoja, ohjaus- ja sääntelymalleja tai elämäntapoja, jotka ratkaisevat ongelmia aikaisempaa paremmin ja ovat riittävän arvostettuja imitoitaviksi ja/tai institutionalisoitaviksi. (Schienstock 1999.) Innovaatio on kuitenkin määritelty eri asiaksi kuin idea tai implementaatio. Ideaa ei ole vielä sovitettu olemassa olevaan institutionaaliseen kontekstiin eikä se siten tuota muutoksia käytännöissä (Heiskala 2003, Rogers 1995, Saari 1998).

Jyväskylän yliopiston ja Sitran Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys: kohti oppivaa yhteiskuntaa -tutkimusprojektin määritelmän mukaan innovaatio on idea tai käytäntö, joka

- 1) on uusi tai jota pidetään uutena, ja joka
- 2) muuttaa vallitsevia käytäntöjä siten, että
- 3) seurauksena on kohonnut (teknologinen, taloudellinen tai sosiaalinen) toimintakyky.

Määritelmän mukaan kaikki innovaatiot ovat sosiaalisia siinä mielessä, että ne muuttavat vallitsevia käytäntöjä. Erotukseksi teknologisista innovaatioista sosiaalisilla innovaatioilla voidaan kuitenkin tarkoittaa sellaisia innovaatioita, joihin liittyy yhteiskunnan rakenteisiin kohdistuvia institutionaalisia muutoksia. (Heiskala 2004).

Valtion tiede- ja teknologianeuvoston kansalliseksi strategiaksi nostaman Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen (2003, 5–6) julkaisun linjauksen mukaan teknologisten innovaatioiden rinnalla tarvitaan määrätietoista panostamista sosiaalisten innovaatioiden tuottamiseen, jotta yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kehitys eivät eriydy talouden ja teknologian kehityksestä. Julkisella sektorilla on katsauksen mukaan erityisvastuu luovien innovaatioympäristöjen kehittamisestä ja ylläpidosta, ja tiede- ja teknologianeuvoston klusteriohjelmat on suunnattu erityisesti sosiaalisten innovaatioiden ja palveluinnovaatioiden syntymisen edistämiseen (Suomen tieteen tila ja taso, 2003). Innovaatiotoiminnan kehittämiseksi lisätään katsauksen mukaan tutkimus- ja innovaatorahoitusta. Rahoituksen kehittämisen pääkohteita ovat 1) *koulutus, tutkimustiedon kehittäminen ja tutkimustiedon laaja-alainen lisääminen*, 2) *sosiaalisen ja teknologisen innovaatiotoiminnan vahvistaminen* ja 3) *innovaatorahoituksen joustava ja asian- tunteva kehittäminen* (mt.).

Myös Sosiaali- ja terveysministeriön Sosiaalialan kehittämissuunnitelman (2003) sekä Suomen Akatemian Suomen tieteen tila ja taso (2003) teoksen linjausten mukaisesti maassamme on panostettava entistä määrätietoisemmin sosiaalisten innovaatioiden tuottamiseen. Keskeisten tavoitteiden joukkoon on samalla otettava yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti kielteisten kehitystekijöiden torjuminen. Tämä laaja kokonaisuus muodostaa lähivuosien kansallisen strategian ytimen.

Tiede- ja teknologianeuvoston *Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen* -katsaus (2003) alkaa toteamuksella, että Suomi on parantanut merkittävästi asemiaan kansainvälisessä kilpailussa. 90-luvun laman jälkeen Suomessa on pystytty menestyksellisesti yhdistämään tiedon ja osaamisen laaja-alainen tuottaminen ja taloudellinen hyödyntäminen myös muihin tavoitteisiin, kuten hyvinvoinnin ja kestävä kehityksen edistämiseen. Laaja-alainen lähestymistapa voi olla Suomen panos eurooppalaisen tutkimus- ja innovaatioalueen kehittämiseen. Ongelmana meillä on kuitenkin muun muassa korkealla pysyttelevä työttömyys.

1990-luvun epävakaa yhteiskuntakehitys on lisännyt muitakin sosiaalisia ongelmia. Niihin ei voi vastata perustamalla loputtomasti uusia palveluja tai virastoja, eikä tällaisten perustaminen vastaisi muutenkaan uuden hyvinvointiajattelun suuntaviivoja. Jälkiekspansiivisessa hyvinvointivaltiossa myös sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden kysyntä on siten suurempaa kuin koskaan. (Julkunen 2003.)

Sosiaalisiin innovaatioihin panostamisen puolesta puhuu myös se, että sekä laman aikaiset että 2000-luvun alussa tehdyt tutkimukset osoittavat eri alueiden ja kuntien toimintapolitiikalla olevan vaikutusta myös sosiaali- ja terveystalouteen. Samalla rahoitustasolla olevissa kunnissa on siis eroja. Tämä näkyy esimerkiksi päihde-, mielenterveys- ja vanhustalouksissa (Kinnunen 2003).

6.2. Keski-Suomi sosiaalisten innovaatioiden kehittely- ja kokeilualueena

Keski-Suomen alueella on meneillään runsaasti kehittämishankkeita ja kokeiluja, joissa pyritään luomaan uusia toimintamalleja

ja käytäntöjä esimerkiksi sosiaalipalvelujen organisoimiseksi, sosiaalisten ongelmien kohtaamiseksi ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen esiselvityksen visiona on, että **Keski-Suomi toimii sosiaalisten innovaatioiden kokeiluympäristönä** (ks. kuvio 3).

SOSIAALIALAN SOSIAALISET INNOVAATIOT

- Sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden tutkimus
- Sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden kokeilu ja käytäntöön juurruttaminen
  - Jyväskylän yliopiston innovaatiopolitiikan, Jyväskylän yliopiston ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun aluekehitysstrategian ja Keski-Suomen alueen maakuntasuunnitelman ja –ohjelman mukainen hanke
  - Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumin yhteistyöhanke
  - Keski-Suomessa toteutettava kokeilu ja kärkihanke, jossa Keski-Suomi on sosiaalisten innovaatioiden kokeiluympäristönä
  - Pilottihanke, jossa on kyse uuden yhteistyöasetelman kehittämisestä ja testaamisesta

Kuvio 3.

Sosiaalisten innovaatioiden merkitys tulee siitä, että ne hyväksytään käytännöiksi. Kyse on olemassa olevien käytäntöjen, asenteiden ja tottumusten muuttamisesta: siitä, että vakiintuneeseen ympäristöön pyritään luomaan toimintatapoja ja käytäntöjä, jotka pitäisi toteuttaa vakiintuneista käytännöistä poikkeavalla tavalla. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen oleellisena tehtävänä on tiedon hyödynnettävyyden edistäminen ja innovaatioiden merkityksen osoittaminen empiirisesti. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen painopistealueina ovat tällöin erityisesti sosiaalisten innovaatioiden käytäntöön juurruttamiseen liittyvät kysymykset.

Alueellisesta näkökulmasta sosiaalisten innovaatioiden tutkimukseen keskittyminen sopii sekä Jyväskylän yliopiston innovaatiopolitiikkaan, korkeakoulujen aluekehitysstrategiaan että Keski-Suomen maakuntaohjelmaan. Sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden tutkimiseen panostaminen juuri Keski-Suomen alueella ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteydessä on tarkoituksenmukaista ja ajankohtaista myös sikäli, että Jyväskylän yliopistoon on syksyllä 2003 perustettu **Sosiaalisten innovaatioiden foorumi (SIF)**. Foorumin tehtävänä on

- 1) toimia sosiaalisten innovaatioiden tutkijoiden ja yhteistyötahojen kohtaamispaikkana,
- 2) kehittää mahdollisuuksia sosiaalisten innovaatioiden laaja-alaiseen soveltamiseen ja toimia yritysten, kuntien ja organisaatioiden tarpeisiin sovitettujen tutkimus- ja kehittämishankkeiden organisoijana ja koordinoijana sekä
- 3) verkostoitua alan huippuosaajien kanssa ja toimia linkkinä kansainvälisiin yhteyksiin.

Toiminnan organisointimalleja kehitellään parhaillaan. **Sosiaalialan soveltava tutkimus on yksi Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumin teema-alue.**

6.3. Tutkimuskoordinaattori

Esiselvitystehtävän yhteydessä haastatellut ovat olleet yksimielisiä siitä, että Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteyteen tarvitaan **tutkimuskoordinaattori**, joka toimii yhteyshenkilönä yliopiston, ammattikorkeakoulun, kuntien ja järjestöjen välillä, ja huolehtii sekä soveltavan tutkimuksen kehittämisestä että tiedonkulusta organisaatioiden ja yksilöiden välillä.

Sosiaalialan osaamiskeskukseen sijoittuvan tutkimuskoordinaattorin tehtäväksi on esiselvityksen yhteydessä ehdotettu

- tiedon ja osaamisen levittäminen ja välittäminen,
- tiedon ja osaamisen hyödyntämisen edistäminen,
- tutkimustiedon testaamisen organisoiminen,
- tutkimusrahoituksen järjestäminen,
- tutkimuksen ja koulutuksen tarpeiden selvittäminen,
- kuntien tutkimustarpeiden ideoiminen ja kokoaminen,
- oppilaitosten ja työelämän yhteistyön koordinoiminen,
- kehittämishankkeiden koordinointi,
- hankesalkun ja tietopankin ylläpitäminen.

Tutkimuskoordinaattorin tehtävään kohdistuu runsaasti odotuksia, mikä kertoo osaltaan myös alueellisen koordinoimisen ja koordinaattorin tarpeesta. Koordinaattorin toimenkuva muotoutuu helposti hyvin laajaksi. Ehdotettujen tehtävien osalta on siten oleellista neuvotella yhteistyöstä ja työnjaosta Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteistyöryhmien, erityisesti koulutusyhteistyöryhmän, kanssa.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen koulutusyhteistyöryhmän aloitteesta on selvitetty keväällä 2003 työelämän koordinaattorin tarvetta ja tehtävänkuvaa. Työelämäkoordinaattorin tehtäväksi on kiteytynyt yhteistyön vahvistaminen kuntien ja sosiaalialan koulutusta järjestävien sekä tutkimus- ja kehittämistyötä tekevien yksiköiden kanssa.

Työelämäkoordinaattorihankkeen lisäksi koulutusyhteistyöryhmässä on käsitelty myös sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tehtäviä ja niistä on löydetty yhtymäkohtia. Molempien hankkeiden perusteluissa korostetaan sosiaalialan koulutuksen ja käytännön työn yhteyttä. Koulutusyhteistyöryhmälle laaditussa työelämäkoordinaattorihankkeen valmistelua varten kirjoitetussa pohjapaperissa todetaan, että ”sosiaalialan soveltavan tutkimuksen ja työelämäkoordinaattorin keskeinen yhteinen

tehtävä olisi opinnäytteisiin kytkeytyvien tutkimusaiheiden ja –teemojen sekä kehittämishankkeiden koordinointi. Koordinointi käytännöstä tutkimuksen suuntaan lisäisi myös monitieteisen ja alueellisen näkökulman esiin saamisen mahdollisuutta sekä tutkimusaiheissa että tutkimuksen toteutuksessa. Sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtäviin kuuluu lisäksi tutkimuksesta tiedottaminen.” Paperin mukaan ”osaamiskeskuksen henkilöstöresurssien lisääminen ja kohdentaminen edellä mainittuihin tehtäviin sekä tutkimusohjelman laatiminen käytännön tarpeista lähtien yhdessä yhteistyötahojen kanssa kattaisi yhdistetysti molemmat hankkeet. Yhdistetty hanke koskisi koko sosiaalialaa, ei kapeasti pelkästään sosiaalityötä ja sen sijoituspaikka on sosiaalialan osaamiskeskuksessa, jonka lakisääteisiin tehtäviin se siis luontevasti liittyy”. (Mehtäläinen & Tuominiemi 2003.)

Tutkimus- ja työelämäkoordinaattorien tehtävien yhdistäminen ja tehtävien yhdessä miettiminen on perusteltua. Tässä esiselvityksessä esitetyssä laajuudessa koordinaattorin tehtävää ei voi kuitenkaan realistisesti ajatella yhden henkilön tehtäväksi. Koordinointitehtävän hoitaminen edellyttää työparia, joista toinen on tutkimusorientoitunut ja toinen työelämän koordinointiin ja käytännön kehittämishankkeisiin perehtynyt henkilö. Tehtävän hoitamiseen tarvitaan siten sekä tutkimus- että työelämäkoordinaattorit, jotka toimivat yhteistyössä.

Tutkimuskoordinaattorin keskeisiksi vastuualueiksi on tässä yhteydessä mahdollista määritellä

- 1) sovellettavissa olevan tutkimustiedon tuottamiseen ja tutkimustiedon välittämiseen liittyvät koordinoititehtävät sekä
- 2) valmiin ja valmisteilla olevan tutkimustiedon käytäntöön siirtämisen ja juurruttamisen edistäminen.

6.4. Tutkimusyhteistyöryhmät

Tutkimuskoordinaattorin lisäksi tarvitaan **tutkimusyhteistyöryhmä**, joihin kuuluu yliopiston, ammattikorkeakoulun, kuntien sosiaalijohdon ja muiden yhteistyötahojen edustajia (ks. kuvion 2 sisempi kehä). Tutkimusyhteistyöryhmässä on hyvä olla sekä tutkimusorientoituneita ihmisiä että kuntien, järjestöjen ja muiden sosiaalialan toimijoiden edustajia.

Tutkimustoiminnan käynnistämisen kannalta oleellista on yhteistyö Jyväskylän yliopiston sosiaalisten innovaatioiden foorumin kanssa, Jyväskylän yliopiston sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun johdon sitouttaminen sekä korkeakoulujen sekä Keski-Suomen osaamiskeskuksen edustajista kootun yhteistyöryhmän kokoaminen.

Yliopiston osalta yhteistyöryhmän koolle kutsujaksi on lupautunut vararehtori Paula Määttä, ja tutkimusyhteistyöryhmän jäseniksi on alustavasti lupautunut sekä yliopiston että ammattikorkeakoulun edustajia.

Yhteistyöryhmän tehtävänä on

- 1) monitieteisen tutkimusohjelman organisoiminen,
- 2) tutkimusohjelman tekeminen ja
- 3) tutkimuskoordinaattorin toimenkuvan määrittelemine.

Tämän laajan sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kysymyksiin ja tutkimuksen organisoimiseen keskittyvän yhteistyöryhmän lisäksi voidaan jatkossa tarpeen mukaan perustaa myös pienempiä temaattisia yhteistyöryhmiä.

6.5. Monitieteinen tutkimusohjelma

Tutkimuskoordinaattorin palkkaamisen ja tutkimusyhteistyöryhmien lisäksi on monilta tahoilta ehdotettu, että laaditaan yhteistyössä yliopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa korkeakoulujen aluekehitysstrategian linjauksia noudattava **monitieteinen tutkimusohjelma**.

Keski-Suomen alueen kuntien sosiaalijohdolle esiselvityksen yhteydessä marraskuussa 2003 tehdyssä kyselyssä esiin nousseet sosiaalialan tutkimustarpeet vastasivat pääpiirteittäin Raili Haakin (2001a) tekemän tutkimustarpeiden kartoituksen ja Outi Markkasen (2004) tekemän Verkostoituneet erityispalvelut -hankkeen loppuraportin tuloksia. Sekä Haakin että Markkasen kartoituksissa kuntien sosiaalialan ammattilaiset pitivät erityisenä haasteena oireilevien lasten auttamista ja heidän perheidensä tukemista. Muita tutkimustietoa ja kehittämistoimintaa kaipaavia ongelmia olivat muun muassa työttömyyteen, syrjäytymiseen, päihteiden käyttöön, mielenterveyteen ja ikääntymiseen liittyvät kysymykset.

Esiselvityksen yhteydessä Keski-Suomen kuntien sosiaalijohdolle tehdyn soveltavan tutkimuksen tarvetta koskevan kyselyn vastaukset ovat hyvin samansuuntaisia, mutta niissä korostetaan ongelmien entisestään vaikeutuneen ja monimutkaistuneen. Monet vastaajista painottavat erilaisten ongelmien ketjuuntuvan ja kietoutuvan toisiinsa entistä hankalammiksi kokonaisuuksiksi. Osa vastanneista toteaa myös, ettei sosiaalialan ihmisillä ole aina käsitystä, millaista tukea ja apua ongelmien kanssa kamppailevat ihmiset tarvitsevat ja kaipaavat. Moni korostaa koko palvelujärjestelmän uudistamisen tarvetta. Lasten tilanteen rinnalla erityisesti ikääntymiseen liittyvät kysymykset nousevat vastauksissa oleellisiksi tutkimusta ja kehittämistoimintaa edellyttäviksi tule-

vaisuuden haasteiksi. Lisäksi kunnissa kaivataan tutkimustietoa sosiaalialan suunnittelun ja päätöksenteon sekä hallinnon ja palvelujärjestelmän uudistusten tueksi kuten myös hankkeiden ja kokeilujen vaikutusten hahmottamiseksi (ks. liite 2).

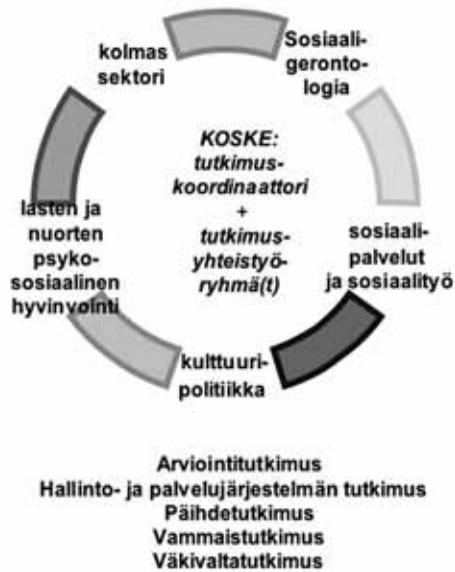
Kyselyyn vastanneiden esille ottamat tutkimusta kaipaavat sosiaalialan ongelmat ja kysymykset ovat enimmäkseen hyvin laajoja ja haastavia, niin sanottuja ilkeitä ongelmia, joiden hahmottaminen edellyttää monitieteistä ja monialaista lähestymistä. Sakari Möttösen (2002) mukaan "ilkeä ongelma on oireiden, syiden ja seurausten kimppu. 'Ilkeitä' ongelmia ei voida lopullisesti ratkaista, ei myöskään voida määritellä, kenen tehtävä ongelmien ratkaiseminen on". Myös esiselvityksen yhteydessä nousseet sosiaalialan ongelmat ja tutkimustarpeet konkretisoivat sen, että reaali maailma ei noudata tieteenalojen eikä ammattikuntien välisiä rajoja ja tehtävienjakoja. Ongelmakeskeinen ja soveltava sosiaalialan tutkimus edellyttää siten erillistieteiden näkökulmien ylittämistä ja integrointia. Käytännössä tämä tarkoittaa lähtökohdiltaan monitieteistä ja poikkitieteellistä tutkimusotetta ja eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta (Hakala ym. 2003).

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tutkimusohjelma perustuu Jyväskylän yliopiston tutkimuksellisiin vahvuuksiin, Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämishankkeisiin liittyvään osaamiseen (ks. liite 3) ja Keski-Suomen alueella meneillään olevaan laajaan kehitysyhteistyöhön. Keski-Suomen alueella on valmiita yhteistyöverkostoja ja niiden puitteissa luotuja uusia toimintamalleja. Käytännön esimerkkejä eri tahojen yhteistyön mahdollistamasta toiminnasta ovat muassa Tekevä-säätiö, Jyväskylän seudun päihdepalvelusäätiö, Hyve-projekti, Keski-Suomen Vep-hankkeen toiminta, Sijaishuollon kehittämishanke ja lastensuojeluun liittyvät yhteistyöprojektit.

Valtakunnallisen profiloitumisen näkökulmasta Keski-Suomen alueen sosiaalialan tutkimuksellisia vahvuusalueita ovat muun

muassa sosiaaligerontologia, kolmas sektori, kulttuuripolitiikka ja lapsitutkimus (ks. liitteet 4–7). Jyväskylän yliopistossa on sosiaaligerontologian maisteriohjelma ja gerontologian tutkimusyksikkö. Kolmannen sektorin opetus ja tutkimus on Jyväskylän yliopistossa pitkälle kehittyneitä. Kulttuuripolitiikka on Jyväskylän yliopistoon valtakunnallisesti keskittynyt oppiaine, jossa tehdään monitieteistä ja monien toimijoiden välistä yhteistyötä. Lapsi- ja lapsuustutkimusta tehdään paljon sekä yliopistossa että eri tutkimusyksiköissä, esimerkiksi varhaiskasvatuksen laitoksella, erityispedagogiikan laitoksella (Varhaisvuodet ja erityiskasvatus (VARHE) –hanke), Niilo Mäki Instituutissa, Lapsitutkimuskeskuksessa, Lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikössä ja Perhetutkimusyksikössä. Sosiaalityöntutkimuksen vahvuutena on muun muassa sosiaalipalvelujen ja sosiaalipalvelujärjestelmän tutkimus (ks. liite 8). Myös väkivaltatutkimusta tehdään useissa tutkimusprojekteissa Jyväskylän yliopiston eri oppiaineissa (ks. Liite 9). Yliopiston väkivaltatutkijoilla on vakiintunut yhteistyöverkosto ja kehittämissyhteistyötä käytännön työntekijöiden kanssa. Alueellisiin kehittämishankkeisiin liittyviä monitieteisiä, sosiaalialan osaamiskeskukseen kytkeytyviä tutkimusalueita ovat myös arviointitutkimus, hallintotutkimus, päihdetutkimus, vammaistutkimus ja arviointitutkimus (ks. liitteet 10–12).

Kaikkiin mainittuihin tutkimusalueisiin liittyy käytännön yhteyksiä. Tutkimuksilla ja hankkeilla on runsaasti yhtymäkohtia myös Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (2003) julkaiseman Sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelman kanssa (luku 3, kohdat 1–23) ja ne noudattavat sisällöllisesti Valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi -julkaisun (2003) linjauksia.

Kuvio 2.

6.6. Learning space – oppimistila ja oppimisen mahdollistava tilanne

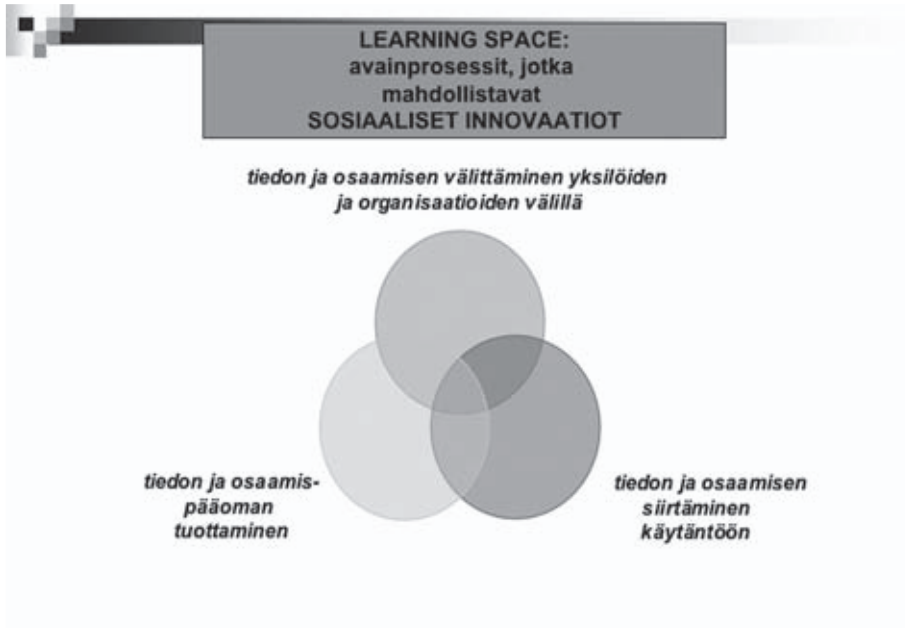
Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten innovaatioiden foorumin yhteistyötahona Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksella (Koske) on keskeinen rooli

- 1) sosiaalialan tutkijoiden, asiantuntijoiden ja käytännön toimijoiden sekä kuntien, organisaatioiden ja järjestöjen edustajien yhteistyötahona ja kohtaamispaikkana ja
- 2) sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden käytäntöön välittäjänä ja juurruttajana.

Alueellisen erilaistumisen, väestöryhmien välisten hyvinvointierojen ja eriarvoisuuden kasvun seurauksena myös ongelmat ovat eri alueilla erilaisia. Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne ja uudet kunnille langenneet tehtävät merkitsevät kasvavaa tilausta myös sosiaalialan tutkimustiedon tuottamiselle, olemassa olevan tiedon hyödyntämiselle ja tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelun edistämiseksi.

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen verkoston ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja Sosiaalisten innovaatioiden foorumin yhteistyön tavoitteena on, että sosiaalipalvelut ja työkäytännöt perustuisivat yhä enenevässä määrin tutkittuun tietoon ja koeteltuun näyttöön. Pyrkimyksenä on myös palvelujen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen ja hyvien käytäntöjen kehittäminen sosiaalipalveluja uudistamalla ja ammatillista osaamista vahvistamalla Sosiaalialan hyvät käytännöt -ohjelman mukaisesti. Pidemmällä tähtäyksellä tavoitteena on Hyvinvointi 2015 -ohjelman linjauksia noudattaen tehostaa varhaista puuttamista ja ennaltaehkäisyä sekä parantaa ihmisten hyvinvointia, sosiaalista turvallisuutta ja toimeentuloa sekä tukea ongelmia ehkäisevää ja sosiaalista vastuuta edistävää politiikkaa.

Otsikossa mainittu learning space -käsite viittaa tässä yhteydessä sekä konkreettiseen työskentelytilaan ja tilanteeseen että niin sanottuun mentaaliseen tilaan ja ilmapiiriin, joka parhaimmillaan mahdollistaa tiedon ja osaamisen välittymisen, yhdessä tekemisen ja oivaltamisen, keskinäisen ymmärryksen lisäämisen, eri toimijoiden luovan kohtaamisen ja **sosiaaliset innovaatiot** (ks. kuvio 4). Eri toimijoiden välinen vuorovaikutus on tutkimusten mukaan uusien ideoiden ja innovaatioiden syntyminen oleellinen edellytys. Toimijoiden määrä on kuitenkin pystyttävä myös temaattisesti rajaamaan sekä turhautumisen ja kaoottisuuden välttämiseksi että yhteisen kielen ja eri tietämisen tapojen välittymisen mahdollistamiseksi (Schienstock & Hämäläinen 2001,

Kuvio 4 (vrt. Ritsilä & Haukka 2003, 11).

134–137). Tässä tehtävässä on tärkeää hyödyntää Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen vuosikautista kokemusta yhteistyöryhmien organisoimisesta ja toiminnasta.

Tieteen ja tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikutus ei synny itsestään vaan aktiivisen vuorovaikutuksen tuloksena. Silloinkin kun tiede on muutosten lähtökohta, muualla yhteiskunnassa täytyy olla riittävä vastaanottokyky, jotta tuotettu tieto ja tulokset voivat välittyä käytäntöön (Kolu 2003). Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen osalta *Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtävänä on toimia teoreettisen ja käytännöllisen tiedon, tutkimuksen mahdollisuuksien ja kentän tarpeiden kohtaamispaikkana ja yhteensovittajana*. Sosiaalialan osaamiskeskus tarjoaa tutkimustietoon ja käytännön osaamiseen pohjautuvan, monitieteisen ja monien toimijoiden yhteistyöhön perustuvan näkökulman sosiaalialan ongelmiin, haasteisiin ja toimintatapoihin. Sosiaalisten innovaatioiden foorumin lisäksi keskeisiä yhteistyötahoja ovat Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, alueen kunnat,

yritykset, järjestöt ja kolmannen sektorin toimijat.

Yhteistyössä sosiaalisten innovaatioiden foorumin kanssa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus toimii oppimistilana ja oppimisen mahdollistavana tilanteena, jossa

- 1) tiedon ja osaamisen tuottaminen,
  - 2) tiedon ja osaamisen välittäminen ja
  - 3) tiedon ja osaamisen käytäntöön siirtäminen
- mahdollistavat sosiaaliset innovaatiot (ks. kuvio 3).

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus toimii silloin myös tutkimuksen ja käytännön kohtaamispaikkana, jossa

- yhteistyösuhteet tutkimuskohteiden kanssa mahdollistavat sekä tutkimuksen että käytännön toiminnan jatkuvan kehittämisen,
- ohjausryhmä, jossa on mukana työelämän eri alojen asiantuntijoita, edistää tutkimuksen suuntautumista ajankohtaisiin ja relevantteihin kysymyksiin,
- teoreettiset kysymyksenasettelut nivoutuvat osaksi yhteistyökumppaneina ja tutkimuskohteina toimivien organisaatioiden ja instituutioiden muutosprosesseja.

Jatkossa voidaan päättää, halutaanko Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteyteen kehittää laajempaa tutkimuskustoimintaa vai kehitetäänkö pikemminkin tutkimukseen liittyvää verkostoyhteistyötä yliopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa, vai yhdistetäänkö tutkimusyksikön ja verkostoyhteistyön kehittäminen. Tämä edellyttää kuitenkin taloudellisia ja henkilöstöresursseja.

6.7. Rahoitus

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen rahoitusta järjestetään toiminnan käynnistämisvaiheessa yhteistyössä Jyväskylän yliopiston sosiaalisten innovaatioiden foorumin kanssa. Sosiaalialan soveltava tutkimus on kirjattu Sosiaalisten innovaatioiden foorumin toimintasuunnitelmassa yhdeksi kolmesta pilottihankkeesta, joiden kanssa Foorumin toiminta on tarkoitus käynnistää. Rahoituksen järjestäminen on toiminnan alkuvaiheen keskeinen tehtävä.

Toiminnan rahoittamisesta neuvotellaan myös sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Keski-Suomen liiton ja Jyväskylän kaupungin ja Sitran kanssa.

Monitieteisen tutkimusohjelman ja siihen liittyvien tutkimushankkeiden osalta kaikki käytössä olevat tutkimusrahoituskanavat ovat relevantteja.

7. Lopuksi

Sosiaalialan tutkimustiedon tuottamiselle, olemassa olevan tiedon hyödyntämiselle ja tutkimuksen ja käytännön vuoropuhelun edistämiseksi on nyt yhteiskunnallista tilausta (Kinnunen 2003). Sosiaalialan kehittäminen – sekä alueellinen että valtakunnallinen -- edellyttää tutkimukseen panostamista ja tutkimuksen tiivistä integroimista osaksi sosiaalialan kehittämishankkeita. Ilman tutkimuksen ja kehittämisen tiivistä yhteistyötä olemassa olevaa tutkimustietoa ja tutkimuksen mukanaan tuomia mahdollisuuksia ei pystytä hyödyntämään kehittämishankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Käytännön toimijat ovat kiinnittäneet huomiota myös siihen, että ilman tutkimusyhteistyötä kehittämishankkeissa tuotettu tieto jää helposti lähinnä hankkeisiin osallistuneiden tietoon. Samalla sosiaalialan kehittämistyössä kertyneet kokemukset, mahdolliset hyvät käytännöt ja innovaatiot jäävät välittymättä ja siten myös laajemmin hyödyntämättä.

Sosiaalialan sosiaaliset innovaatiot ovat ajankohtaisia nyt, kun sosiaalipalveluja ja koko sosiaalialan palvelujärjestelmää ja palvelurakenteista pyritään uudistamaan. Sosiaalialan sosiaalisten innovaatioiden näkökulmasta Keski-Suomi tarjoaa alueen, jonka mahdollisuuksia kannattaa hyödyntää. Tutkimuksen ja kehittämishankkeiden yhteensovittamisen ja innovaatioiden käyttöön juurruttamisen kokeilualueena Keski-Suomi on sopivan kokoinen maakunta: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten toimiala käsittää 30 kuntaa ja seitsemän seutukuntaa. Keski-

Suomen alueella on meneillään runsaasti kehittämishankkeita ja kokeiluja, joissa pyritään luomaan uusia toimintamalleja ja käytäntöjä esimerkiksi sosiaalipalvelujen organisoimiseksi, sosiaalisten ongelmien kohtaamiseksi ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi.

Keskisuomalaiselle sosiaalsektorille on omaleimaista järjestöjen vahva rooli sekä palvelujen tuottajina että kehittämisfoorumeilla. Kolmannen sektorin toimijoiden erityisosaaminen näkyy muun muassa lastensuojelun, päihdehuollon, kehitysvamma palveluiden ja väkivaltatyön kentillä. Keski-Suomen sosiaalialan tutkimuksen voimavarana ovat Jyväskylän yliopiston vahvuudet muun muassa lapsi- ja lapsuustutkimuksen, lasten erityisvaikeuksien tutkimuksen, gerontologian, kulttuuripolitiikan, sosiaalipalvelujärjestelmän ja kolmannen sektorin tutkimuksen alueilla, ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistyö. Lisäksi Jyväskylän yliopiston yhteyteen on perustettu syksyllä 2003 Sosiaalisten innovaatioiden foorumi (SIF), joka tarjoaa ainutlaatuisen toimintaympäristön ja yhteistyötahon sosiaalialan soveltavalle tutkimukselle.

Lähteitä

- Allardt, Erik (1987) Suomen Akatemia tarkentaa rooliaan. Suomen Akatemia tiedottaa 11/1987.
- Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja kehityshaasteet Suomessa. Esiselvitys (2002) Tulevaisuusvaliokunta, Teknologian arviointeja 13. Eduskunnan julkaisu 2/2002
- Arnold, Erik (2001) Can we measure the socio-economic effects of basic science? Contribution to an Academy of Finland Seminar. 12 November 2001. Technopolis.
- Eronen, Anne, Kinnunen, Petri, Selkälä, Arto, Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta (2002) Sosiaalibarometri 2002. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Eronen, Anne, Eskelinen, Marjut, Kinnunen, Petri & Tiermas, Paula (1998) Erilaistuvat alueet – eriytyvät kehitystarpeet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Giddens, Anthony (1984) The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Cambridge and Oxford: Polity Press.
- Haaki, Raili (2001a) (toim.) Virtaa verkostoihin. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Suunnitelma 19.12.2001. Jyväskylän opetus-sosiaalikeskuksen julkaisusarja 4/2001.
- Haaki, Raili (2001b) Kuntakierroksen yhteenveto. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 29.8.2001. Julkaisematon raportti.
- Habermas, Jürgen (1984) The Theory of Communicative Action. Volume 1: Reason and the Rationalization of Society. Boston: Beacon Press.
- Habermas, Jürgen (1972) Knowledge and human interests. Beacon Press, Boston, MA.
- Hakala, Johanna, Kaukonen, Erkki, Nieminen, Mika & Ylijoki, Oili-Helena (2003) Yliopisto – tieteen kehdestä projektimyllyksi. Yliopistollisen tutkimuksen muutos 1990-luvulla. Gaudeamus: Helsinki.
- Heiskala, Risto (2003) Instituutiot, sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan rakenteellinen muutos. Teoksessa Melin, H. & Nikula, J. (toim.) Yhteiskunnallinen muutos. Vastapaino: Tampere.

- Heiskala, Risto (2004) Structures, social innovations and institutional change. Teoksessa Heiskala, Risto & Hämäläinen, Timo (eds.) Social Innovations, Institutional Change and Economic Performance (ilmestyy). Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar (ilmestyy).
- Julkunen, Raija (2003) Hyvinvointistrategisen ajattelun muutos. teoksessa Kinnunen, Petri & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Alueelliset hyvinvointistrategiat. Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen julkaisusarja 5/2003.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere. Vastapaino.
- Jyrkämä, Jyrki (2003) Sosiaalialan soveltava tutkimus Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen näkökulmasta. Luento Agorassa Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kysymyksiä – työseminaarissa 27.11.2003.
- Jyväskylän yliopiston ja jyväskylän ammattikorkeakoulun aluekehitysstrategia 2003–2006 (2002).
- Kainulainen, Sakari, Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2001) Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. STAKES, Tutkimuksia 114.
- Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen (2002) Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2002:9.
- Karjalainen, Pekka (2003) Osallisuutta odotetaan ja näyttöä vaaditaan. FinSocNews 1/2003. STAKES.
- Keski-Suomen maakuntasuunnitelma (2002) Keski-Suomen liitto 15.11.2002. Jyväskylä.
- Keski-Suomen maakuntaohjelma 2003-2006. Keski-Suomen liitto. Saarijärvi.
- Kinnunen, Petri (2003) Maakunnalliset ja seudulliset hyvinvointistrategiat. Teoksessa Kinnunen, Petri & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Alueelliset hyvinvointistrategiat. Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen julkaisusarja 5/2003.
- Kinnunen, Petri (1998) Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.

- Kinnunen, Petri & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (2003) (toim.) Alueelliset hyvinvointistrategiat. Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen julkaisusarja 5 / 2003.
- Kolu, Timo (2003) Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus – tiedon käytännöllisyys huippuyksiköiden näkökulmasta. Teoksessa Suomen tieteen tila ja taso. Katsaus tutkimustoimintaan ja tutkimuksen vaikutuksiin 2000-luvun alussa (2003). Suomen Akatemian julkaisuja 9/03.
- Lehto, Markku (2002) Väestö ikääntyy – ovatko strategiamme vanhentuneita? Kansallinen foorumi: aktiivinen ja elämään suuntautuva vanheneminen. Abstrakti 11.-12.2.2002. Jyväskylä.
- Markkanen, Outi (2003) Mitä jäi verkkoon? Arvioiva kartoitus sosiaalihuollon erityispalveluiden seudullisesta järjestämisestä Keski-Suomessa. Verkostoituvat erityispalvelut (VEP) – hankkeen Keski-Suomen III vaiheen loppuselvytykseen. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Mehtäläinen, Helena ja Tuominiemi, Leila (2003) Pohjapaperi työelämäkoordinaattorihankkeen valmistelua varten Sosiaalialan osaamiskeskuksen koulutusyhteistyöryhmälle. Julkaisematon.
- Möttönen, Sakari (2002) Kunnat, järjestöt ja paikalliset verkostot. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetusministeriö (2002) Yliopistojen tulosehjäytysten kehittämistyöryhmä II. Opetusministeriön työryhmien muistioita 26:2002.
- Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen (2003) Valtion tiede ja teknologianeuvosto. Helsinki.
- Paasio, Petteri (2003) Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. FinSoc työpapereita. STAKES. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Pöntinen, Seppo & Hongisto, Markku (2003) Sosiologisia säikeitä arviointitutkimukseen. FinSocNews 2/2003. STAKES.
- Ritsilä, Jari & Haukka, Jukka (2003) ESR-hankkeet oppivan alueen toimintamallissa. Väiliraportti I. Opetusministeriön julkaisuja 2003:7.
- Rogers, Everett M. (1995) Diffusion of Innovations. New York: The Free Press.
- Saari, Juho (1998) Sosiaalipoliittinen innovaatiotutkimus. Teoksessa Niemelä, H., Saari, J. & Salminen, K. (toim.) Innovatiivinen sosiaali-

- lipolitiikka. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. Helsinki.
- Schienstock, Gerd (1999) Transformation and Learning: A New Perspective on National Innovation Systems. Teoksessa Schienstock, G. & Kuusi, O. (toim.) Transformations Towards a Learning Economy. The Challenge for the Finnish Innovation System. Sitra Publications 213, 9–56.
- Schienstock, Gerd & Hämäläinen, Timo (2001) Transformation of the Finnish Innovation System. A network Approach. Helsinki: Sitra Reports Series 7.
- Siltala, Juha (2003) Sosiaalityöntekijöiden kapina universsaliin oikeuksien ja ammatillisen autonomian puolesta. Sosiaaliturva 10/2003.
- Sipilä, Jorma (2003) Yhteiskunnan tutkimuksen vaikuttavuus. Teoksessa Suomen tieteen tila ja taso. Katsaus tutkimustoimintaan ja tutkimuksen vaikutuksiin 2000-luvun alussa. Suomen Akatemian julkaisuja 9/2003.
- Sosiaalialan kehittämishanke (2003) Toimeenpanosuunnitelma. Sosiaalili- ja terveysministeriö. Monisteita 2003:20.
- Sosiaalibarometri 2002. Eronen, Anne, Kinnunen. Petri, Selkälä, Arto, Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Sosiaalibarometri 2003. Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Eronen, Anne (et.al.). Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.
- Sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot. Tutkimusohjelmamuistio (2003) Suomen Akatemia, Helsinki.
- Sulkunen, Pekka (2003) Onko arviointitutkimus asiantuntijavaltaa vai sen puutetta? Sosiologia 2/2003.
- Suomen tieteen tila ja taso. Katsaus tutkimustoimintaan ja tutkimuksen vaikutuksiin 2000-luvun alussa (2003). Suomen Akatemian julkaisuja 9/03.
- Valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi (2003) Sosiaali- ja terveysministeriö. Esitteitä 2003:5.
- von Wright, Georg Henrik (1987) Tiede ja ihmisjärki. Suunnistusyritys. Keuruu.

Liite 1

”Sosiaalialan soveltava tutkimus Keski-Suomessa” -esiselvitys

Esiselvityksen ohjausryhmä:

Sakari Möttönen pj. (Jyväskylän kaupunki)

Marja Heikkilä (Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus)

Juha Kaakinen (Sosiaalikehitys Oy)

Hannu Korhonen (Keski-Suomen liitto)

Risto Kortelainen (Jyväskylän maalaiskunta)

Juho Saari (JY / STM)

Juha Luomala (Perhehoitoliitto)

Inkeri Papp ja Kaija Viitala (Jyväskylän ammattikorkeakoulu)

Työsuunnitelma

I

Keskustelut / Haastattelut

Haastattelurunko:

– Sosiaalialan tutkimuksen tarve?

– Mitä pitäisi tutkia?

– Mitä tutkimuksen sovellettavuus merkitsee?

– Millaisia kokemuksia ja käytännön tarpeita?

– Toimintaverkosto ja rahoitusvaihtoehdot?

– Yhteistyötahot, potentiaaliset rahoittajat ja sopimuskäytännöt?

Haastattelut etenevät siten, että (käytännön syistä) kartoitetaan ensin a) fyysisesti lähimpänä olevat tahot, sitten b) Keski-Suomen alueen sosiaalijohtajien näkemykset ja c) valtakunnalliset kokemukset ja linjaukset.

II

Tehtävään kuuluu myös

– aihepiiriä sivuaviin kokouksiin ja työryhmiin osallistuminen

– sosiaalialan hankkeisiin ja sosiaalialan soveltavaa tutkimusta koskevaan materiaaliin tutustuminen

- sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kysymyksiä käsittelevän työseminaari järjestäminen 27.11.03
- esiselvityksen tulosten esittely

ja kuntien sosiaalijohtajien haastattelu ja kysely:

- Sosiaalijohdon kokouksessa Keurusselällä 14.11. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen esiselvityksen esittely ja kyselylomakkeen täyttö

III

Raportti valmistuu alkuvuodesta 2004 ja se julkaistaan Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarjassa.

Esiselvityksen kontaktit:

Mikko Mäntysaari (JY, sos.työ)

Jorma Hänninen (JY, sos.työ)

Jari Heinonen (JY, sos.työ)

Teppo Gröger (JY, sos.työ)

Eeva Jokinen (JY, naistutkimus)

Anita Kangas (JY, kulttuuripolitiikka)

Jyrki Jyrkämä (JY, sosiaaligerontologia)

Paula Määttä (JY, erityispedagogiikka)

Leena Alanen (JY, varhaiskasvatus)

Lea Pulkkinen (JY, psykologia / sos. innovaatiot)

Risto Heiskala (JY, yhteiskuntapolitiikka / sos. innovaatiot)

Pertti Jokivuori (JY, sosiologia / sos. pääoma / sos. innovaatiot)

Raija Julkunen (JY, yhteiskuntapolitiikka)

Martti Siisiäinen (JY, kolmas sektori)

Leila Tuominiemi (JY, Varhaiskasvatus / Työelämäkoordinaattorihanke)

Marjo Kuronen (Perhetutkimusyksikkö)

Heikki Lyytinen (JY, lapsitutkimuskeskus / Niilo Mäki Instituutti)

Hannu Littunen (Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus)

Jari Ritsilä (Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus)

Timo Ahonen (Niilo Mäki Instituutti)

Kaarlo Laine (Lasten ja nuorten elämän tutkimuskeskus)

Matti Hakamäki (Lasten ja nuorten elämän tutkimuskeskus)

Eino Heikkinen (Gerontologian tutkimuskeskus)

Asta Suomi (JAMK)

Inkeri Papp (JAMK)
Helena Mehtäläinen (JAMK)
Aarno Lehmusto (JAMK)
Jussi Suojasalmi (Päihdepalvelusäätiö),
Eila Kihlman (Harava)
Sari Välimäki (Harava)
Raili Bäck-Kiianmaa (Pesäpuu ry.)
Jyrki Muhonen (YAD)
Kirsi Lallukka (YAD)
Anne Astikainen (STKL/Hyve-projekti)
Aino Arponen (Lääninhallitus/Harava)
Aimo Hirsiaho (Lääninhallitus)
Johanna Moilanen (Sukupolvet verkoksi hanke / Koske)
Paula Korkalainen (Verkostoituva erityispäivähoito / Koske)
Leena Halttunen (Verkostoituva erityispäivähoito / Koske)
Ansa Leinonen (Lastensuojelun avohuolto / Koske)
Leena Kurra (eKonsultaatio / Koske)
Marja-Leena Saarinen (Vammaispalvelut / Koske)
Outi Markkanen (VEP / Koske)
Markku Väätäinen (Vammaispalvelusäätiö)
Petri Kinnunen (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Lapin yliopisto)
Marketta Rajavaara (Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus)
Eeva Liukko (Heikki Waris instituutti)
Raija Takala (Heikki Waris instituutti)
Juha Kaakinen (Sosiaalikehitys Oy)
Matti Heikkilä (Stakes)
Reijo Väärälä (STM)
Timo Tanninen (STM)

Liite 2

Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen tarve Keski-Suomessa –kysely alueen sosiaalijohdolle.

Kyselykaavakkeen täytti 26 sosiaalijohdon edustajaa.

Tulokset:

Keskeisimmät sosiaaliset ongelmat tärkeysjärjestyksessä (1-4)

	Ongelma	mainintoja
1.	Työttömyys	6
	syrjäytyminen	5
	perheiden ongelmat	5
	väestön ikääntyminen	5
	lastensuojelu	4
2.	Perheiden ongelmat	8
	päihteet	6
	työttömyys	4
	väestön ikääntyminen	4
	nuorten pahoinvointi	4
3.	päihteet	6
	väestön ikääntyminen	6
	työttömyys	5
	yksinäisyys	3
	marginalisoituminen	3
4.	väestön vanheneminen	5
	erityispalvelujen puuttuminen ja	
	pitkät välimatkat	2
	alhainen koulutustaso	2
	mielenterveysongelmat	2
	työttömät nuoret	2
	Kuntatalouden heikkeneminen	2

Millaista tutkimusta tarvitaan?

	mainintoja
tutkimustiedon välittämistä käytännöntyöntekijöille	7
arviointitutkimusta	6
vaikuttavuuden arviointia	6
tutkimusta seutuyhteistyön lisäämiseksi	3
Tutkimusta toimintatapojen yhtenäistämiseksi tai yhdistämiseksi	3
pitkäaikaisseurantaa lastensuojelussa	
syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvää tutkimusta	
tutkimusta vanhusten palvelujen kehittämisestä	3
työllistämiseen liittyvää tutkimusta	
lastensuojeluun liittyvää tutkimusta	3
tutkimusta ennaltaehkäisevän työn merkityksestä	
tutkimusta varhaisen puuttumisen vaikutuksista	
päihdetutkimusta	2
lasten ja nuorten kasvuympäristöön liittyvää tutkimusta	
sosiaalitaloudellista tutkimusta	
hyvien käytäntöjen kehittämiseen ja toimivien palveluketjujen kehittämiseen liittyvää tutkimusta	2

Kyselykaavake
Keski-Suomen sosiaalijohdon työkokous

**Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen
tarve Keski-Suomessa**

1. Mitkä ovat kuntasi keskeisimpiä (sosiaalisia) ongelmia?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Muita:

2. Millaisia voimavaroja tai toimintatapojen muutoksia ongelmien lievittäminen edellyttää?

3. Mitä toimenpiteitä kaivataan hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi tai ongelmien ennaltaehkäisemiseksi?

4. Millaista sosiaalialan tutkimusta kunnassasi tai Keski-Suomen alueella mielestäsi kaivattaisiin (esimerkiksi sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen tueksi)?

5. Keski-Suomen alueella on runsaasti kehittämishankkeita. Liittyykö niihin hankkeisiin, joissa kuntasi on mukana, tutkimustoimintaa?

-Mihin hankkeisiin liittyy:

6. Tarvittaisiinko kehittämishankkeiden yhteyteen tutkimusta?

-Mihin tarvitaan? Millaista?

7. Miten sosiaalialan tutkimusta voisi mielestäsi hyödyntää kuntasi kehittämisessä?

8. Mitä muita ajatuksia tai kysymyksiä sosiaalialan soveltava tutkimus herättää?

Tarvittaessa jatka kääntöpuolelle.

Kiitos vastauksista!

Liite 3

Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämistoiminta

Ammattikorkeakoulujen tehtävät

Ammattikorkeakoulut suuntautuvat tutkimus- ja kehitystoimintaan korkeakouluopetuksen kehittämisen ja työelämän sekä aluekehityksen tukemisen lähtökohdista, mikä on vahvistettu myös ammattikorkeakoululaissa (9.5.2003). Tuossa laissa ammattikorkeakoulujen tehtäviksi määritellään ”antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin, tukea yksilön ammatillista kasvua ja harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä.” Kuten edellä olevasta voi havaita, ammattikorkeakoulujen tutkimuksellinen intressi on soveltavan tutkimuksen ja siihen läheisesti liittyvän kehitystyön alueella, mikä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta tehdä myös pienimuotoisempaa ”peruskartoittavaa” perustutkimusta.

Tutkimus ja kehitystyö osana Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan toimintaa

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kaikissa koulutusyksiköissä tehdään tutkimus- ja kehitystyötä niiden intressien pohjalta, jotka ovat kullekin yksikölle ominaisia. Tämän työn koordinoivastuu on hallintoyksiköllä, joka tavoittelee tutkimus- ja kehitystyön optimaalista aluekehitysvaikutusta. Tässä työssä koulutusyksiköiden välisellä yhteistyöllä, ammattikorkeakoulun ja yliopiston välisellä yhteistyöllä (esim. Gerocenter, Wellness Lab, Suomalainen musiikkikampus) sekä toiminnalla erilaisilla yhteistyöfoorumeilla (Koske) on hyvin suuri merkitys. Ammattikorkeakouluun perustettu T&K-tukiyksikkö tukee esim. omarahoitusta koordinoimalla koulutusyksiköiden tutkimus- ja kehitystyötä.

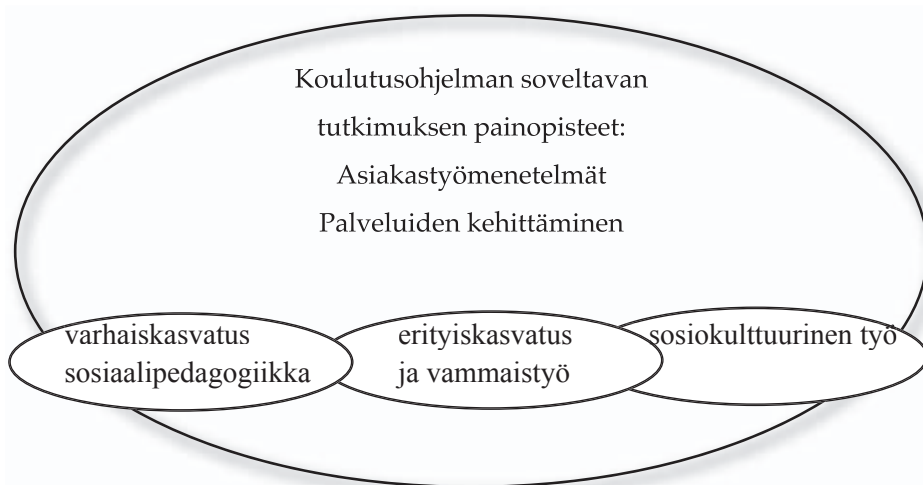
Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla, joka muodostuu sosiaalialan, kuntoutuksen, hoitotyön ja jatkotutkimuksen koulutusohjelmista sekä täydennyskoulutus- ja palveluyksiköstä, on useita työelämän, koulutuksen ja sisäisen toiminnan kehittämishankkeita. Pääosa hankkeista tähtää

työelämän toimintakäytäntöjen ja palvelujärjestelmien kehittämiseen. Tutkimus- ja kehitystyön päävastuu on yliopettajilla, jotka pyrkivät kehittämään osaamiskeskittyviä asiantuntemusalueillaan ja kytkevät myös opiskelijoiden opinnäytetöitä osaksi sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehitystoimintaa. Yliopettajilta edellytetään vähintään lisensiaatin tasoista tutkintoa; koulutusyksikön seitsemästä yliopettajasta neljä on väitellyttä.

Sosiaalialan tutkimustoiminta

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutasoista koulutusta on järjestetty Jyväskylässä elokuun alusta 1996 lähtien. Sitä ei siis vielä tue mikään perinne, jolla olisi arvoa imaginaarisessa julkisuudessa. Kun ulkopuoliset arvioivat ammattikorkeakoulua ja sosiaalialan koulutusta, se tehdään etupäässä opetuksen kautta. Tutkimus- ja kehitystyön mieltäminen osaksi ammattikorkeakoulun toimintaa on kuitenkin nopeasti vahvistumassa.

Sosiaalialan koulutuksen tutkimustoiminta kiinnittyy vahvasti sosiaalialan työ- ja toiminta-käytäntöjen kehittämiseen, jonka tarve nousee työelämästä. Tutkimus on soveltavaa tutkimusta ja osa siitä on kehittämishankkeita ja –projekteja, jotka organisoituvat täydennyskoulutus- ja palvelutoiminnan kautta. Sosiaalialan koulutusohjelman kehittämis- ja tutkimustyön painopisteet ovat sosiaalialan asiakastyö ja sen kehittäminen sekä sosiaalialan palvelujärjestelmien kehittäminen. Näin ollen on ollut luontevaa, että esimerkiksi alueellisissa ja paikallisissa lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen hankkeissa on ja on ollut varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogisen työn opettajien asiantuntemus mukana, kun taas vanhustyön tai monikulttuurisen työn hankkeissa puolestaan sosiokulttuurisen työn opettajien asiantuntemus.

Kuvio 1. Soveltava tutkimus ja sen yhteydet kehittämistoimintaan

Sosiaalialan koulutusohjelma on pyrkinyt ja päässyt yhteistyössään työelämän kanssa sellaiseen kumppanuuteen, missä tutkimus-käsite ymmärretään laajasti soveltavana tutkimuksena. Tällöin tutkimus on esimerkiksi a) tuottanut välineitä muutokseen ja toiminut interventiona, b) toiminut jonkin toiminnan muutokseen tähtäävän toiminnan lähtötason arvioinnin välineenä ja c) toiminut sekä muutosten että uuden arvioinnin välineenä. Tutkimuksen käsitteen alla sosiaalialan koulutusohjelma on tuottanut tilaustyönä myös pienimuotoisia selvityksiä, jotka ovat olleet tärkeä osa kuntien laajempaa strategista työtä esim. vanhus-, vammais- ja päihdepolitiikan alueilla.

Monet kuntien tilauksesta tehdyt työt, joissa on rakennettu uusia työvälineitä ja tuotteita erilaisiin työkäytäntöihin (esim. asiakastyöhön tehdyt lomakkeistot, videoina tai cd-rom -ohjelmina tuotetut opetus- ja koulutusohjelmat, perehdyttämiskansiot, työkirjat jne.), perustuvat olemassa olevan tutkimuksen lisäksi tutkimuksellisin keinoin itse hankittuun tietoon.

Sosiaalialan koulutusohjelman tutkimustoiminta kiinnittyy kolmeen ulottuvuuteen: hankkeissa tehty tutkimustyö ja sen raportointi, henkilökunnan jatkokoulutus sekä opiskelijoiden opinnäytetöiden ohjaaminen osaksi vaikuttavaa aluekehitystyötä.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaalialan hanketoiminta

Sosiaalialan koulutusohjelman asiantuntijoita käytetään työelämän kehittämishankkeissa kouluttajina sekä konsultoinnissa ja tutkivassa työn kehittämisessä. Näistä esimerkkeinä ovat monet kuntien ja valtion rahoittamat hankkeet, kuten Laukaan perhepäivähoidon ja Ääneseudun vanhuspalvelujen kehittäminen (YTY), Ääneseudulla jatkuva usean toimijan yhteinen lastensuojelun kehittämishanke (LAVA) ja Säynätsalon palveluohjaushanke. Sosiaalialan koulutusohjelman edustajat ovat myös mukana asiakaspalautte- ja laadunhallintajärjestelmien kehittämisessä mm. Kriisikeskus Mobilessä ja Keski-Suomen Sosiaaliturvayhdistyksen hallinnoimassa Tietoyhteiskunta kansalaisille-hankkeessa. Osallisuus Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kautta organisoiduissa hankkeissa (esim. Ehkäisevä vanhustyö-hanke, Keski-Suomen vammaispalvelujen kehittäminen ja Verkostoituvaa erityispäivähoito-hanke) on myös merkittävää. Sosiaalialan koulutusohjelman tavoitteena on verkostoituvaa, kumppanuuteen perustuva kuntayhteistyö koulutuksen, tutkimuksen ja kehittämisen alueilla.

Esimerkkejä julkaisutoiminnasta

Julkaisutoimintaa voi luonnehtia seuraavan jaottelun pohjalta. Jyväskylän yliopiston julkaisusarjassa on ilmestynyt kaksi väitöskirjaa, Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarjaan valmistellaan tällä hetkellä kahta lisensiaattintyötä, Ääneseudulla toteutetussa vanhuspalvelujen kehittämishankkeessa

(YTY) on tuotettu raportti Työelämän kehittämisohjelman julkaisusarjassa. Vastaavankaltainen julkaisu tuotetaan Kosken hallinnoimassa Ehkäisevän vanhustyön hankkeessa ja myös Säynätsalon palveluohjaushankkeesta on tulossa raportti.

Osa sosiaalialan koulutusohjelman julkaisutoimintaa palvelee opetuksen sisältöjen kehittämistä. Tässä yhteydessä voidaan mainita erityisesti osallistuminen kahden seniori- ja vanhustyötä käsittelevän oppikirjan kirjoittamiseen. Yhteistyössä Jyväskylän yliopiston sosiaalityö oppiaineen kanssa vuosina 1998–2000 toteutetun ”Sosiaalialan käytännön ohjaajien koulutushanke” tulokset on raportoitu kahdessa Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisussa. Sosiaalialan koulutuksen edustajien osallistuminen Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston julkaisujen tuottamiseen on myös ollut huomattava.

Joitakin opiskelijoiden opinnäytetöitä on myös ohjattu Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän kaupungin ja Vanhustyön Keskusliiton julkaisuiksi.

Tutkimus ja kehitystyön haasteet sosiaalialan koulutusohjelmassa

Jatkossa tutkimustoiminnassa tähdätään yhä laajenevaan ja syvenevään kumppanuuteen ja verkostoyhteistyöhön työelämähankkeissa. Tämä edellyttää muun muassa nykyistä vahvempaa tutkimusorientaation liittämistä osaksi hanketoimintaa, mikä edellyttää tämän huomioimista myös hankeresurseissa. Sosiaalialan koulutusohjelman suuntautumisvaihtoehdot pyrkivät vahvistamaan asiakastyön menetelmiin ja palvelujärjestelmien kehittämiseen liittyvää tutkimusta ja kehitystoimintaa esimerkiksi perhe-, vammais-, päihde- ja vanhustyön alueilla.

Jyväskylässä 22.1.2004

Kaija Viitala	YTM, lehtori, koulutusalojohtajan sij.
Aarno Lehmusto	YTM, koulutuspäällikkö
Marjo Martikainen	YTL, lehtori
Helena Mehtäläinen	KM, yliopettaja
Asta Suomi	YTT, yliopettaja

Liite 4

Kolmannen sektorin tutkimus Jyväskylän yliopistossa

Yhteiskunnallinen kysyntä

Yhteiskunnan muutokset ovat viime vuosina synnyttäneet tarpeen tarkastella markkinoiden, valtion ja kotitalouksien suhteita uudella tavalla. Keskiöön on noussut kolmas sektori, jolta on haettu niin hyvinvointipalvelujen kehittämiseen, uusimuotoisiin yrittäjyys- ja työllisyysmalleihin kuin kansalaisyhteiskunnan ja demokratian toimivuuteen liittyviä ratkaisuja. Kolmannella sektorilla viitataan markkinoiden, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välisellä nopeasti muuttuvalla alueella kehittyvään monen tyyppisten yhdistysten, liikkeiden, voittoa tavoittelemattomien säätiöiden ja uusuuskuntien muodostamaan kokonaisuuteen.

Kolmannen sektorin organisaatiot toimivat yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lisääjinä ja täydentäjinä, usein eri tavoin syrjäytyneiden tai erityisryhmien parissa. Järjestöt työllistävät sekä palkka- että vapaaehtoistyöhön, toisaalta ne ovat keskeisiä niin lasten ja nuorten kuin aikuistenkin vapaa-ajanpalvelujen tarjoajina. Kansainväliset vertailututkimukset osoittavat, että kolmannen sektorin työpaikkojen osuus kasvoi 1990-luvulla muita nopeammin, minkä vuoksi sen kehitystä voidaan perustellusti pitää yhtenä vuosituhannen vaihteen keskeisimmistä rakenteellisista muutoksista koko läntisessä maailmassa.

Kolmannen sektorin suotuisa kehittäminen edellyttää sitä koskevan tieteellisen tutkimustiedon systemaattista tuottamista ja kokoamista sekä uusien inhimillisten teknologioiden hyödyntämistä. Lisäksi vaaditaan kolmannen sektorin kehityksen ymmärtämiseen ja siihen liittyvien kehityshankkeiden suunnitteluun tähtäävän yliopisto-opetuksen järjestelmällistä kehittämistä.

Kansallinen yhteistyö

Kolmannen sektorin tutkimus ja opetus on nykyisin jakaantunut moniin yksiköihin, jotka tarkastelevat aluetta omasta spesifistä näkökulmastaan. Eri tieteenalojen panosta pyritään kuitenkin hyödyntämään verkostoyhteistyöllä ja opetusta ja tutkimusta koordinoimalla. Verkosto rakennetaan integroimalla eri tieteenalojen huippuosaaminen yhteiskuntatieteiden, taloustieteiden, liikunnan, psykologian ja uusien inhimillisten teknologioiden tutkimuksen perustalle. Tavoitteena on kolmannen sektorin tutkimuksen ja opetuksen kansainväliseen kärkirahmaan sijoittuva tieteellinen yksikkö. Yhteistyötä Jyväskylän

yliopistossa tullaan edelleen laajentamaan muiden tiedekuntien suuntaan. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos osallistuu kolmannen sektorin tutkijakoulun toimintaan omien hankkeidensa kautta. Jyväskylän yliopiston laitosten ohella hankkeessa on mukana kolmannen sektorin juridiikan asiantuntemusta Lapin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta.

Koordinoijana toimii yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, jossa on jo pitkään tehty kolmannen sektorin osa-alueisiin kohdistuvaa kansainvälisesti korkeatasoista tutkimusta ja annettu siihen pohjautuvaa perus- ja jatko-opetusta sosiologian yksikön koordinoimana. Alan opetus on ollut osa yleistä opetustarjontaa ja lisäksi on järjestetty erillisiä luentoja ja seminaareja 3. sektorin osa-alueista. Kulttuuripolitiikan koordinoimana toteutettiin vuosina 1992-1999 valtakunnallinen Cultural management –koulutusohjelma, joka on luonut pohjaa kulttuurityön uudelleenmäärittelyille ja käytännöille kolmannen sektorin näkökulmasta. Sosiaalityö on yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella vuonna 2002 käynnistynyt uusi oppiaine, jonka yhteistyö Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja keskisuomalaisen sosiaalialan järjestöjen kanssa on tiivistä.

Oheisessa kuviossa (kuvio 1 seuraavalla sivulla) on esitetty mukana olevat tieteenalat ja niiden hankkeeseen tarjoama asiantuntemus. Mukana olevilla laitoksilla on vakiintuneita yhteistyösuhteita kolmanteen sektoriin ja kolmannen sektorin tutkimusta organisoiviin tahoihin (Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Opintotoiminnan keskusliitto, Stakes) sekä paikallistoimijoihin (kuten Jyväskylän kaupunki; Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kautta HYVE- ja HARAVA –hankkeet). Tietojenkäsittelytieteiden laitoksen projektien kautta 3. sektorin hankkeella on yhteydet mm. Tekesin NEST-hankkeeseen (entinen eViCo), Mobicom-hankkeeseen (EU, Suomesta JY/TKTL, LTKK/TBRC ja Sonera) sekä perheportaaliin.

Kunnallisalan kehittämissäätiö on myöntänyt (vuonna 2001) esitutkimusrahoitusta Kolmannen sektorin innovaatiot ja tiedon politiikka kunnallisessa päätöksenteossa –hankkeelle, jonka jatkoa varten on myös haettu lisärahoitusta. Jyväskylän kaupunki on myöntänyt (8.1.2001) parhaillaan käynnissä olevaa Kolmas sektori ja innovaatiot Jyväskylässä –tutkimusta varten määrärahan vuosille 2001 ja 2002. Lisäksi yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella toteutetaan vuosina 2002 – 2005 Työministeriön hyväksymään Operation Work –nimiseen Equal-projektiin kuuluva tutkimushanke, jossa yhteistyötahoina ovat Paraisten kaupunki, Kinnulan kunta, Lievestuoreen Settlementti ry, Laukaan kunta sekä Musikafé After Eight rf Pietarsaaresta. Näissä hankkeissa on kyse tohtorikoulutettavien suorittamasta tutkimustoiminnasta.

Kansainväliset kytkennät

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella on laajaa opetuksellista ja tutkimuksellista kansainvälistä yhteistyötä. Erasmus-ohjelmissa keskeinen osuus on liittynyt kolmannen sektorin organisaatioihin. Sosiaalisen pääoman tutkimuksessa yhteistyötä on ollut ECPR:n puitteissa sekä mm. NOS-S:n ja Suomen Akatemian rahoittamissa kansainvälisissä projekteissa. Yksittäisistä hankkeista voidaan mainita mm. paikallisen syrjäytymisen vastaisen toiminnan tutkimus: "New Local Policies against Social Exclusion in European Cities. Eco-social approach and Social Impact, Assessment in Social Work", jossa Jyväskylän yliopiston partnereina ovat Leicesterin ja Magdeburgin kaupungit ja yliopistot (De Montfort University Leicester, Fachhochschule Magdeburg). Muita yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi Kööpenhaminan yliopisto sekä yhteistyöyliopistot kaikissa Baltian maissa. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos kuuluu myös kansainvälisiin kolmannen sektorin tutkimus- ja yhteistyöverkostoihin (esim. International Society for Third Sector Research (ISTR), European Anti-Poverty Network (EAPN)), pohjoismaainen kolmannen sektorin tutkijoiden verkosto, jolla on oma poikkitieteellinen tutkija- ja kesäkoulu sekä European PhD Dissertation Network (civil society / third sector), jota koordinoi Centre for Civil Society, London School of Economics. Lisäksi yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella on toteutettu lukuisia kolmatta sektoria käsitteleviä ulkomaalaisten vierailijoiden pitämiä luentosarjoja ja seminaareja (esimerkiksi Ron Eyerma, Donatella della Porta, Sanford Schram, Mitchell Dean, marraskuussa 2002 Alain Touraine).

Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunta on jäsenenä kansainvälisessä EIASM (European Institute for Advanced Studies in Management)

-verkostossa, jonka toiminta-alue kattaa myös kolmannen sektorin tutkimuksen. Kansainvälisyys on tärkeää myös psykologian laitoksen tutkimus- ja koulutustoiminnalle. Tästä osoituksena on mm. eurooppalaisen Marie Curie Training Site –statuksen saaminen vuonna 2000 sekä EU-rahoituksella 1995–1999 toimineen eurooppalaisten tutkijoiden Learning Disorders as a Barrier to Human Development –verkoston johtaminen. Tietojenkäsittelytieteiden laitoksen panoksesta ovat esimerkkejä mm. aktiiviset yhteydet University of Michigan Technologies for Community Service Initiative -tutkimushankkeeseen sekä useisiin vastaaviin hankkeisiin Göteborgin ja Oslon yliopistoissa.

Lisätietoja:

Professori Martti Siisiäinen, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos,
Jyväskylän yliopisto, p. 014-2603129, email: msiisiai@yfi.jyu.fi

Liite 5

Kulttuuripolitiikan tutkimus Jyväskylän yliopistossa

Kulttuuripolitiikka toimii Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksessa yhteiskuntapolitiikan oppiaineen yhteydessä omana erikoisalanaan. Jyväskylän yliopistossa on maan ainoa kulttuuripolitiikan professuuri (perustettu 1996). Vuonna 1993 aloitettiin Jyväskylän yliopistossa Cultural Management -opintokokonaisuus, maisterin tutkintoon liitettävä 20-60 opintoviikon (a-cl-opinnot) kokonaisuus. Kokonaisuus oli tuolloin valtakunnallisesti ainoalaatuinen. Vuosittain siihen otettiin 15-20 uutta opiskelijaa. Opintokokonaisuus oli poikkitieteellinen ja opetusta järjestivät yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen (jossa on koordinoituvastuu) lisäksi taloustieteiden tiedekunta ja taidekasvatuksen laitos. Opintokokonaisuus oli tarkoitettu opiskelijoille, joilla oli pääaineena jokin taide- tai perinneaine tai muutoin hankittu vahva taiteentuntemus. Vuosittain valitut opiskelijat ovat muodostaneet kiinteän ja opetuksen kannalta hyvin mielenkiintoisen ryhmän edustaen monia taiteen- ja tieteenaloja. Vähintään kolmasosa tai puolet opiskelijoista on tullut maan muista yliopistoista tai ulkomailta. Vuosittain opintokokonaisuudessa on opiskellut 3-7 ulkomaalaista opiskelijaa ja tämän mukaisesti opetus on pääosin järjestetty englanniksi. Sisäänotetuista 118:stä 83 (70 %) on suorittanut cum laude-opinnot (35 ov tai enemmän), loput ainoastaan approbatur -tason opinnot tai vain muutaman kurssin

Cultural Management -opintoihin ovat kuuluneet mm. projektityöt, jotka on toteutettu yhdessä taidelaitosten, kuntien, alueiden tai kolmannen sektorin kulttuuriorganisaatioiden kanssa sekä harjoittelu, jonka yli puolet opiskelijoista on suorittanut ulkomailla. Harjoittelupaikkaverkostossa on paikkoja esim. Saksasta, Englannista, Ranskasta, Irlannista, Portugalista, Espanjasta, USAssa, Tansaniassa. Yhdysvalloista ja Itävallasta. Esimerkiksi vuonna 1999 harjoittelusopimuksia solmittiin kahdeksan kappaletta, joista neljän harjoittelu suuntautui ulkomaille: kaksi Saksaan, yksi Irlantiin ja yksi Ranskaan. Opiskeli joiden harjoittelujaksoja on rahoitettu valtionhallinnon harjoittelurahan (13 kuukautta vuosittain) ja Brysselissä toimivan Marcel Hicter -säätiön turvin. Koulutusohjelma on ollut eurooppalaisen verkoston, ENCATC (European Network of Cultural Administration Training Centres), jäsen.

1990-luvun puoliväli merkitsi Suomessa voimakasta korkeakoulupoliittista uudelleensuuntautumista. Tällöin luotiin ammattikorkeakoulujärjestelmä ja myös kulttuurialalla muotoiltiin koulutustehtäviä. Taidekorkeakouluis-

ta Sibelius-Akatemia, jonka täydennyskoulutuskeskus oli organisoinut Arts Management -koulutusta vuodesta 1992 lähtien, käynnisti vuonna 1998 Arts Management-maisteriohjelman. Tähän muuttuneeseen toimintaympäristöön liittyen käynnisti yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen kulttuuripolitiikan ala rakenteellisen kehittämisen, jonka tavoitteena oli tutkintotavoitteinen koulutus.

Syksyllä 2000 perustettiin kulttuuripolitiikan koulutusohjelma uusi-
muotoisena opintokokonaisuutena (40 ov), joka tuottaa maisterin tutkinnon. Uuden ohjelman tarkoituksena on kouluttaa kulttuuripolitiikan kysymyksiin perehtyneitä asiantuntijoita, tutkijoita, tiedottajia ja suunnittelijoita, alan kouluttajia ja opettajia, projektipäälliköitä ja muita kulttuuriammattilaisia. Koulutusohjelmassa suoritetaan kulttuuripolitiikkaan erikoistuen ns. integroitu laudatur pääaineena joko yhteiskuntapolitiikka, valtio-oppi, sosiologia tai filosofia. Tavoitteena on koota tutkijaorientoituneita kulttuuripolitiikasta kiinnostuneita yhteiskuntatieteellisen tai lähialojen opiskelijoita, jotka voivat jatkaa opintojaan kulttuuripolitiikan tohtoriohjelmassa. Kulttuuripolitiikan koulutusohjelman opetusohjelma koostuu pääasiallisesti oman laitoksen opettajien ja tutkijoiden pitämästä opetuksesta sekä osin ulkomaalaisten vierailijoiden pitämästä opetuksesta. Cultural Management- koulutuksen yhteydessä kehitetty opetus ja perustettu yhteistyö taloustieteiden tiedekunnan kanssa jatkuu kulttuuripolitiikan koulutusohjelman puitteissa.

Kulttuuripolitiikan verkostoituminen on ollut Socrates/Erasmus-yhteistyösopimusten ja Cultural Management -opintokokonaisuuteen liittyvien kontaktien lisäksi muillakin tavoin hyvin aktiivista niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Vuonna 1997 kulttuuripolitiikka sai yhteistyössä Joensuun yliopiston kanssa Suomen Akatemian rahoituksen tutkimusprojektille "Kulttuurin institutionalisoituminen ja taiteen hallinnan mekanismit". Projektilla oli rahoitus vuoden 2000 loppuun ja se toimi samalla tutkijakouluna. Vuonna 1999 kulttuuripolitiikka sai lisäksi opetusministeriön tutkijakoulupaikan SOVAKOn osana. Yhdessä molemmat edellä mainitut sekä yhteistyö VAKAVA-tutkijakoulun kanssa ovat mahdollistaneet rahoituksen neljälle väitöskirjaa tekeväälle tutkijalle vuodessa. Vuonna 2002 alkoi uusi Suomen Akatemian projekti, "Taiteilijuus tekeillä", jonka keskiössä taiteen ja teknologian välinen suhde.

Kansainvälisesti kulttuuripolitiikan professori on toiminut esim. Pohjoismaisessa kulttuuripolitiikan tutkimuksen verkostossa, Pohjoismaisen kulttuuripolitiikan aikakauskirjan (Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift) toimitusneuvostossa, hallituksen jäsenenä ENCATC:ssa (European Network of Cultural Administration Training Centres) ja Jean Monet -hankkeessa (joka on rahoittanut Eurooppalaiset kulttuuripolitiikat -modulin). Lisäksi kulttuu-

ripolitiikassa on järjestetty vuosittainen kansainvälinen kulttuuripolitiikan kesäkoulu vuodesta 1995, joista viimeisin on vuoden 2000 elokuussa järjestetty Summer School on Cultural Policies: New Technologies, Arts and Politics.

Syyslukukaudella 1999 aloitettiin kulttuuripolitiikan tohtoriohjelma, johon kuuluviin seminaareihin osallistuu aktiivisesti noin 20 jatko-opiskelijaa. Kulttuuripolitiikan jatko-opiskelijoiden ja post doc-tutkimuksen pääasialliset tutkimusalat jakautuvat tällä hetkellä viiteen pääalueeseen: 1) kulttuurin institutionalisoituminen ja taiteen hallinnan mekanismit, 2) kulttuuripolitiikan arviointi, 3) taide, teknologia ja politiikat, 4) alueet, identiteetit ja kansalaisuus 5) sosiokulttuurinen (koettu terveys ja taideharrastukset, ikääntyminen ja taide, monikulttuurisuus jne.) ja 6) taiteilijuus ja taiteen yleisöt.

Suomen Akatemian lisäksi, joka on ensiksi mainitun tutkimusprojektin rahoittaja, kulttuuripolitiikan tutkimuksen rahoittajia ovat Suomen Kulttuurirahasto, Kunnallisanalan kehittämissäätiö, Ellen ja Artturi Nyyssösen säätiö, Taiteen keskustoimikunta, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö ja Opetusministeriö.

Lisätietoja:

Professori Anita Kangas, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos,
Jyväskylän yliopisto, p. 014-2603113, akangas@yfi.jyu.fi

Liite 6

Lapsi- ja lapsuustutkimus

Lapsitutkimuskeskus, Agora, Jyväskylän yliopisto

VARTU – oppimisen varhainen tuki -hanke

VARTUn lähtökohtana voidaan pitää Jyväskylän seudulla vuonna 2000 tehtyä esi- ja alkuopetuksen oppilaiden oppimisvaikeuksiin liittyvän erityisen tuen tarpeen kartoitusta. (Adenius- Jokivuori) Kartoitus tehtiin erityistä tukea tarvitsevien lasten määrän ja vaikeuksien luonteen arvioimiseksi ja sen avulla on ollut mahdollista suunnitella ja mitoittaa oppimisvalmiuksien varhaiseen tunnistamiseen ja vaikeuksien ennaltaehkäisemiseen perustuvia toimintamalleja.

Sekä tutkimukset että käytännön kokemukset osoittavat vaikeuksien varhaisen tunnistamisen ja lapsen yksilöllisen kehityksen tukemisen tärkeyden. Varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen tärkeänä tehtävänä on taata jokaiselle lapselle mahdollisimman hyvät lähtökohdat oppimisurallaan. Siinä erityisvaikeuksien voittaminen vaatii erityistä huomiota. Oppimisuralta ja myöhemmin työelämästä syrjäytymisen taustalla on hyvin usein oppimisvaikeuksista ja niihin kietoutuvista muista ongelmista aiheutunut noidankehä. Jyväskylän yliopisto on yhteistyössä Jyväskylän seudun kuntien Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan ja Muuramen sekä Niilo Mäki Instituutin kanssa perustanut oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn keskittyvän resurssikeskuksen VARTUn Lapsitutkimuskeskukseen.

Erityisesti pienen kunnan on usein mahdotonta tukea opettajia ja päivähoidon henkilökuntaa työssään riittävällä intensiteetillä ja samaan aikaan olla mukana kehittämässä pitkäjänteisiä toimintamalleja, joilla oppimisen esteitä ennaltaehkäistäisiin. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella ja Niilo Mäki Instituutissa tehty tutkimustyö oppimisvaikeuksista muodostaa teoreettisen viitekehyksen, johon kunnissa kasvatusalan kentällä olevaa kokemusta ja osaamista voidaan yhdistää ja luoda käytännöllisiä sovellutuksia syrjäytymisen ehkäisemiseksi mahdollisimman varhaisilla toimenpiteillä. VARTU toimii resurssikeskuksena, joka koordinoi, konsultoi ja kouluttaa kuntien kasvatusalan henkilöstöä.

VARTU:

- koordinoi alueellista yhteistyötä kuntien ja eri hallinnonalojen välillä
- järjestää koulutusta
- kehittää ja tutkii toimintamalleja,
  - jotka soveltuvat oppimisvalmiuksien tukemiseen ja vaikeuksien ennaltaehkäisyyn,
  - jotka soveltuvat opettajien, muiden kasvatusalan ammattilaisten sekä terveystoimen ammattilaisten ryhmäohjaukseen,
  - joilla voidaan edistää opettajien sekä muiden lasten kanssa työskentelevien asiantuntijoiden omaa ammatillista kasvua lapsen kehityksen tukijana,
- pitää yllä internet portaalia aihealueen tiedonvälitykseen ja ammattilaisten keskinäiseen kanssakäymiseen liittyen osoitteessa: <http://www.pedanet.fi/veraja/vartu>,
- hankkii ja lainaa materiaaleja oppimisen tukemisen ja oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyn alueelta. (Vartun oma kirjasto)

Keväästä 2004 on VARTUkuntien mahdollista osallistua Leikkien lukemaan –preventiivisen tietokoneavusteisen lukutaidon harjoittamisohjelmaan, mikä toteutetaan esiopetusryhmissä. Lukevax-ohjelma tullaan aloittamaan VARTU-kunnissa opiskelijoiden voimin.

Vuoden 2004 visiona on myös laajentaa VARTU seutukunnalliseksi toiminnaksi pyrkien saamaan mukaan myös muut Keski-Suomen kunnat.

Lisätietoja:

Riitta Hytönen, koordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Lapsitutkimuskeskus, Agora
PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto
p. 014-260 2798, riitta.h.hytonen@psyka.jyu.fi

Varhaiskasvatuksen laitos

Varhaiskasvatuksen laitos vastaa varhaiskasvatukseen suuntautuvan koulutustehtävän lisäksi alan tieteellisestä jatkokoulutuksesta ja tutkimuksesta. Laitos on asettanut sekä koulutus- että tutkimustoimintansa keskeiseksi tehtäväksi edistää lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteuttamista varhaiskasvatuksessa ja sitä laajemmin lasten elinolosuhteissa ja yhteiskuntaan osallistumisessa. Laitoksen tutkimustoiminnan temaattiset painopistealueet ovat (1) varhaiskasvatustyön kehittäminen ja arviointi, (2) lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä, ja (3) varhaisvuosien pedagogiikka.

Varhaiskasvatustyön kehittäminen ja arviointi -teeman tutkimusaiheet suuntautuvat monipuolisesti varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden sisältöihin.

Tutkimusaiheina ovat mm. arvioinnin kysymykset, päivähoiton johtajuus ja opetusharjoittelun ohjaus. Tutkimusten tuloksia voidaan hyödyntää niin koulutuksen sisältöjen kehittämisessä kuin varhaiskasvatuksen kentälläkin.

Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä -tutkimusteemalla tutkitaan nyky-päivän lapsuutta sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Tutkittavat alueet kattavat lapsen elämän sekä yhteisö- että yksilötasolla. Tutkimussisältöinä ovat mm. lapsipoliittiset kysymykset, lasten hyvinvointi ja toimijuus sekä lasten yksilöllistyminen.

Varhaisvuosien pedagogiikka -tutkimusteema keskittyy varhaiskasvatuksen suunnittelun, sisältöjen ja menetelmien kysymyksiin. Tutkimusaiheina ovat mm. opetussuunnitelmien kehittäminen ja oppimisen kysymykset, lasten yhteisöllisyys sekä varhaiskasvatuksen keskeisten sisältöalueiden tutkiminen lapsilähtöisen pedagogiikan näkökulmasta.

Varhaiskasvatuksen laitos on esittänyt toiminta- ja taloussuunnitelmassaan (2005-2008) tutkimustoiminnan tavoitteiksi selkiyttää tutkimuksen vahvuus-alueita ja lisätä tutkimuksen volyymiä. Edelleen tavoitteena on yhteistyöhankkeiden käynnistäminen yliopiston muiden laitosten ja muiden yliopistojen kanssa sekä tutkimuksen kansainvälisyyden lisääminen.

I Varhaiskasvatustyön kehittäminen ja arviointi

Päivi Kupila

- Merkitysperspektiivin muutos varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden rakentumisessa
- The transformation of meaning perspective – The development of expertise in Early Childhood Education

Tarja Liinamaa-Pihlajamäki

- Merkityksellinen opetusharjoittelun ohjaus opiskelijan ammatillisen kasvun näkökulmasta

Marja-Liisa Makkonen

- Johtajana kunnallisessa päivähoitossa - päivähoiton johtajuuden yhteisöllisiä ja yksilöllisiä tulkintoja

Raija Perko

- NLP äänenhuollossa
- NLP in Voice training: Research models voice producing of future pre-school teachers by means of NLP (Neuro-Linguistic-Programming)

Leena Turja

- Lasten näkökulma arvioinnissa - Child perspective in assessment

II Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä

Leena Alanen

- Lasten toimijuus, lapsipolitiikka ja lapsuuden sosiaaliset järjestykset
- Negotiated childhoods: children's agency and the social order

Leena Alanen

- NordBarn: forskning om nordiska barndomsförståelser
- NordBarn: research on Nordic conceptions of childhood

Leena Alanen

- Lasten hyvinvointi (COST)
- COSTA19 Children's Welfare

Leena Alanen

- European Cross-National Research and Policy (ESRC)

Leena Alanen, Anja-Riitta Lehtinen, Anu Kuukka, Johanna Kiili

- Terveys, hyvinvointi ja lasten toimijuus
- Children as agents of their health and wellbeing

Paula Eerola-Pennanen

- Lasten yksilöllistyminen

Anu Kuukka

- Lasten ruumiillisuus
- Children's body work, bodily competences and body cultures in a day care setting

Anja-Riitta Lehtinen

- Lasten hyvinvointi ja toimijuus päiväkodissa
- Child welfare and agency in day care

III Varhaisvuosien pedagogiikka

Maritta Hännikäinen

- Leikki, kehitys ja oppiminen
- Play, development and learning

Maritta Hännikäinen

- Yhteenkuuluvuuden tunne esiopetusryhmässä
- Togetherness in a preschool community of learners

Merja Ikonen

- Lasten yhteisöllisyys ja yhdessä oppiminen päiväkodissa
- Children's community of practice and collaborative learning in day care centre

Pirkko Karvonen

- Päiväkotilasten lukuleikit
- Reading games in kindergarten

Pirjo-Liisa Poikonen

- ”Opetussuunnitelma in sitä elämää” - Päiväkoti-kouluyhteisö opetussuunnitelman laatijana

Raija Raittila

- Luonto oppia lujempi, Miten lapset rakentavat ympäristösuhdettaan?

Leila Tuominiemi

- Sadun reseptio – Päiväkoti-ikäiset sadun vastaanottajina
- Reception of fairy tales – Pre-school children responding to fairy tales

Riitta Vuorinen

- 1–3-vuotiaiden lasten liikkuminen päiväkodissa

Lisätietoja:

Professori Leena Alanen, Varhaiskasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto,
p. (014)260 1772, lalanen@edu.jyu.fi

Niilo Mäki Instituutti

Niilo Mäki Instituutti (NMI) toimii itsenäisenä yksikkönä kiinteässä yhteistyössä Jyväskylän yliopiston eri laitosten kanssa. Instituutin keskeisenä tehtävänä on lasten oppimisvaikeuksien ja kehityksen erityishäiriöiden tutkimus ja niihin liittyvän arvioinnin ja avopalveluina toteutettavien kuntoutusmenetelmien kehittäminen ja kokeileminen, sekä alan asiantuntijoiden täydennyskoulutus. Instituutti on reilun kymmenvuotisen toimintansa aikana vakiinnuttanut asemansa merkittävänä suomalaisena oppimisvaikeutta koskevan tiedon tuottajana ja kokoajana.

Toiminta-ajatus ja tavoitteet

Jokaisella lapsella on oikeus oppia lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen perustaidot – myös niillä, joille oppiminen on vaikeaa. Oppimisvaikeudet ovat suuri yhteiskunnallinen haaste nyky-yhteiskunnassa, jossa tarvitaan yhä laajempia perustaitoja. Riittävät perustaidot luovat pohjan nuoren menestykselliselle koulutusuralle ja työllistymiselle ja sen myötä yhteiskunnalliselle selviytymiselle ja henkilökohtaiselle elämänlaadulle. Koulutusjärjestelmän väliinputoajilla – oppimisesta syrjäytyvillä – on huomattavasti muita suurempi riski laajaankin yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Tehokas vaikuttamisen keino on oikea-aikainen oppimisvaikeuksiin puuttuminen. Niilo Mäki Instituutin keskeisenä toiminta-ajatuksena onkin ehkäistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten syrjäytymistä oppimisesta. Varhaisvaiheen lisäksi myös peruskoulun päätösvaiheessa ja toisella asteella ilmenevät oppimisvaikeudet ovat arvioinnin ja tukitoimien kehittämisen kohteena.

Näihin tavoitteisiin pyritään seuraavin keinoin:

- kehittämällä lasten oppimisvaikeuksien ja kehityksellisten häiriöiden arviointia ja kuntoutusta tieteellisen tutkimuksen pohjalta,
- tuomalla oppimisvaikeuksia koskevaa tietoa eri ammattiryhmille ja ihmisille, joilla on oppimisvaikeuksia,
- ylläpitämällä tutkimus-, kehittämis- ja tietopalveluja vammaisjärjestöjen ja oppimisvaikeuksisten ihmisten toiminnan tueksi,
- kokoamalla kansainvälistä ja kotimaista tietoa sekä kehittämällä toimialansa asiantuntijuutta, jolla pyritään vaikuttamaan suomalaisiin palvelujärjestelmiin.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Oppimisvaikeudet on todettu merkittäväksi riskiksi lapsen ja nuoren kehitykselle. Oppimisvaikeuksien mahdollisimman varhaisella tunnistamisella ja oikein suunnitellulla kuntouttamisella näitä riskejä voidaan vähentää.

Niilo Mäki Instituutin perustoiminta on jaettu oppimisvaikeuksien alueiden mukaisesti. Eri oppimisvaikeuksien lisäksi erityishuomiota on kiinnitetty vaikeuksien keskinäiseen päällekkäistymiseen, yhdessä ilmenemiseen psyykkisten oireiden kanssa sekä perheen voimavaroihin. Keskeisimpiä alueita ovat:

- puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen liittyvät oppimisvaikeudet,
- matemaattiset oppimisvaikeudet,
- motoristen taitojen kehittymisen ongelmat sekä
- tarkkaavaisuuteen ja ylivilkkauteen liittyvät vaikeudet, joihin usein liittyy myös erilaisia käyttäytymisongelmia sekä tunne-elämän häiriöitä.

Niilo Mäki Instituutin toiminnan perustavoitteena on palvella oppimisvaikeuksien kanssa työskenteleviä ammattilaisia sekä lapsia, joille oppimisvai-

keudet muodostavat kehityksellisen haasteen. Tähän pyritään kehittämällä oppimisvaikeuksien arviointi- ja kuntoutusmenetelmiä sekä tuottamalla oppimisvaikeuksien arvioinnissa, ennaltaehkäisyssä ja kuntoutuksessa tarvittavaa materiaalia.

Lisätietoja:

Professori Timo Ahonen, Niilo Mäki Instituutti, p. 014-2602903,
tahonen@jyu.fi

Lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikkö LINET (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES)

Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö perusti 8.9.2000 Lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikön. Yksikkö on toteuttanut seitsemän laajaa tutkimusprojektia lähinnä Opetusministeriön tuella. Vuoden 2003 aikana LINETin tutkimustoiminnan tueksi ja suuntaamiseksi laadittiin kokonaan uusi tutkimusohjelma.

Ohjelmassa määriteltiin LINETin tarkoitukseksi tehdä lasten ja nuorten elämää koskevaa kattavaa ja järjestelmällistä tutkimustoimintaa. Lapsia koskevan tiedon tulee perustua systemaattiseen tutkimukseen. Toiseksi kerätyn ja analysoidun tiedon pitää johtaa konkreettisiin sovelluksiin eli parempiin toimintakäytäntöihin, toteutettaviin ohjelmiin ja hankkeisiin. Kolmanneksi toimintakäytäntöjä, niiden sisältöjä ja seurauksia pitää pystyä seuraamaan ja arvioimaan. Tässä arvioinnissa LINETin menetelmät pohjautuvat lähinnä realistiseen arviointitraditioon.

LINETin hankkeista tällä hetkellä keskeinen on Laps Suomen –tutkimus, jonka puitteissa on koottu ja analysoitu 3-12 –vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuuden määrä ja laatu alueellisesti edustavasti, eri menetelmin ja mittauksin ja kattavasti 4000 lapsen otoksen avulla. Kokonaisraportin lisäksi aineistosta laaditaan erillistutkimuksia. Pienimpien lasten osalta tutkimus on tasoltaan ja laajuudeltaan kansainvälisesti merkittävä. Tutkimushanke palvelee myös peruskoulun opetussuunitelmien kehittämistä sekä liikunnanopettajien koulutusta. Laps Suomen -tutkimuksen ja vastaavien perustutkimushankkeiden lopullisena tavoitteena on luoda pohja erityiselle lasten ja nuorten liikunta-barometrille, josta saataisiin jatkuvasti ajantasainen ja vertailukelpoinen tieto lapsiin kohdistuvien toimien tueksi.

LINETin muissa projekteissa on tutkittu lasten ja nuorten elämäntapojen yhteyttä myöhempään kehitykseen erityisesti pitkittäistutkimuksin. Toisena päälinjana on ollut ymmärtää lasten ja nuorten elämää heidän omista lähtö-

kohdistaan käsin ilman, että lapsuus nähtäisiin pelkkänä kehitystehtävänä tai -vaiheena.

Arviointitutkimuksista tällä hetkellä keskeinen on Lasten iltapäivätoiminnan ja liikuntaohjelman arviointi, jossa tarkoitus on tutkia järjestelmän sisältöä ja toimivuutta sekä samalla kehittää arviointitutkimuksen menetelmiä.

Lisätietoja:

Erikoissuunnittelija Matti Hakamäki, Lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikkö, p. 014- 2604302, matti.hakamaki@likes.fi

Liite 7

Sosiaaligerontologian tutkimus Jyväskylän yliopistossa

Yleisluonnehdinta

Sosiaaligerontologisella tutkimuksella on yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen sosiologiassa pitkät perinteet. Niiden mukaisesti sosiaaligerontologia on ymmärretty laajasti iän, ikääntymisen, elämänvaiheiden ja ikäryhmien (sukupolvien) ja nykyisin erityisesti ikääntyvän yhteiskunnan eri ilmiöihin kohdistuvaksi sosiologiseksi tutkimukseksi. Pääpaino on kuitenkin ollut vanhenemiseen ja vanhuuteen liittyvissä kysymyksissä. Keskeisiä kiinnostuksen ulottuvuuksia ovat mm. yhteiskunnassa ilmenevät, eri ilmiöihin liittyvät ikäjärjestykset, ikään liittyvät merkitykset, ikääntyminen toiminnan ja toimijuuden näkökulmasta sekä ilmiöt, joita tuottaa suomalaisen yhteiskunnan väestörakenteen nopea ikääntyminen. Kiinnostus kohdistuu myös vanhuspolitiikkaan, vanhusten palveluihin ja ikääntymiseen liittyvään teknologiaan.

Sosiaaligerontologiaa voi yliopistossa opiskella sosiologian sosiaaligerontologian linjalla, 15 opintoviikon opintokokonaisuutena, osana monitieteisen gerontologian 15 opintoviikon opintokokonaisuutta sekä monitieteisen gerontologian 20 opintoviikon aineopintoja. Sosiaaligerontologiassa on myös koulutusohjelma, joka on suunnattu ensisijaisesti jo työelämässä oleville, aikaisempia opintojaan täydentämään tuleville opiskelijoille ja josta valmistutaan yhteiskuntatieteiden maistereiksi.

Sosiaaligerontologia on koordinoimassa jo toista nelivuotiskautta OPM:n rahoittamaa tutkijakoulua Ikääntyminen, hyvinvointi ja teknologia. Sosiaaligerontologia on myös aktiivisesti mukana Jyväskylän yliopiston Suomen gerontologian tutkimuskeskuksen toiminnassa. Viritteillä on parhaillaan mm. laaja tutkimushanke liittyen toimintakykyyn ja tasapainoiseen vanhenemiseen. SGT:n kautta sosiaaligerontologia on myös mukana ns. Gerocenter-hankkeessa ja paikallisen AMK:n kanssa tehtävässä vanhuuteen liittyvässä alueellisessa yhteistyössä. Mukana ollaan myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminnassa. Kiinteät yhteydet ovat myös vanhustyöhön liittyvää tutkimus- kehittämis- ja koulutustoimintaa harjoittavaan Ikäinstituuttiin (Helsinki).

Tämän hetken tutkimusalueita

Sosiaaligerontologian puitteissa tehdään monipuolista, vanhenemisen ja ikääntyvän yhteiskunnan eri ulottuvuuksiin kohdistuvaa tutkimusta. Tämän hetkisiä tutkimusalueita ja -hankkeita ovat mm.

- vanheneminen, arkitilanteet ja toimijuus (professori Jyrki Jyrkämä), jossa tutkitaan mm. leskeyttä elämäntilanteena, veteraanikuntoutuksen sosiaalisia ulottuvuuksia sekä laajasti ymmärretyn sosiaalisen toimintakyvyn ilmene- mistä ja merkitystä erilaisissa arkitilanteissa niin laitoshoidossa kuin kotona asumisessakin
- aikuistumisen sosiaalinen arkkitehtuuri (ma. assistentti Marko Raitanen);
- vanhusneuvostot ikääntyvässä yhteiskunnassa (tutkijakoulutettava Anu Leinonen);
- ikääntyvien yliopistossa opiskelu ja aikaisemmat opinpolut (tutkijakoulutet- tava Reetta Muhonen);
- kulutus ikäjärjestyksen ja ikääntyvien position konstruoina (assistentti Paula Rantamaa, virkavap.);
- ikäkategorisaatio sekä isovanhemmuus ja perhe (emeritaprofessori Marjatta Marin);

Edellä mainittujen ohella sosiaaligerontologian piirissä on myös joukko jatko- opiskelijoita, joiden opinnäytetöiden tutkimusaiheina ovat mm.

- ikä, kulutus ja teknologia (Matti Hakamäki)
- turvapuhelinten käytön sosiaaliset ulottuvuudet (Satu Pekkarinen)
- pitkäaikaistyöttömien elämänhallinnan jäsentyminen (Piia Silvennoinen)
- vanhuuspuhe sodanjälkeisillä valtiopäivillä (Eija Kaskiharju)
- ikäjohtamisen ulottuvuudet (Riitta Happonen)
- ikääntyvät työntekijät ja hiljainen tieto (Outi Pylkkä)
- ikämielikuvat ja yhteisöteatteri (Tarja Tapio)

Sosiaaligerontologiasta viime aikoina tulleita väitöskirjoja ovat:

- Anne Sankari: Ikääntyviä tietoyhteiskunnassa. Kulttuuriset ajattelutavat ja sosiaalinen tila. SoPhi, Jyväskylä 2004.
- Eeva-Leena Vaahtio: Rekrytointi, ikä ja ageismi. Työministeriö, Helsinki 2002.
- Leonie Hohenthal-Antin: Luvan ottaminen – ikäihmiset teatterin tekijöinä. Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 191. Jyväsky- län yliopisto, Jyväskylä 2001.

Lisätietoja:

Professori Jyrki Jyrkämä, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopis- to, MaB h. 113, 014-2602961, jyrkama@yfi.jyu.fi

Liite 8

Sosiaalityön tutkimus Jyväskylän yliopistossa

Jyväskylän yliopistossa sosiaalityön koulutus alkoi vuonna 1975 sosiaalisen ympäristön ja sosiaalityön suunnittelun koulutusohjelmalla. 1980-luvulla siitä tuli yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalityön koulutusohjelma. Vuodesta 1991 alkaen sosiaalityö eriytyi opintokokonaisuudeksi, jota saattoi opiskella yhteiskuntapolitiikan, erityispedagogiikan, kasvatustieteen, kehityspsykologian, psykologian ja sosiologian pääaineopiskelijat. Vuonna 2000 sosiaalityö itsenäistyi omaksi oppiaineekseen, jossa voi suorittaa yhteiskuntatieteiden kandidaatin, maisterin, lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot.

Jatkuva yhteiskunnallinen muutos edellyttää sosiaalityöltä uusiin haasteisiin vastaamista. Asiakkaiden sosiaalisten ongelmien ja tilanteiden vaikeutuminen vaatii aikaisempaakin syvällisempää tietopohjaa ja samalla eri väestöryhmien – mm. lapsiperheiden, ikääntyvien jne. – palvelutarpeet muuttuvat. Sosiaalityön lisääntyvä tarve nousee esiin myös kasvavien mielen-terveysongelmien, monikulttuurisuuden sekä kuntoutuksellisten tarpeiden näkökulmasta. Tutkimus ja tutkimukseen perustuva opetus tarjoavat välineitä käytännön sosiaalityöntekijöiden työhön. Tutkimuksella ei kuitenkaan ole yksinomaan välineellistä merkitystä, vaan sosiaalityön tutkimus soveltavana yhteiskuntatieteellisenä tutkimuksena on tärkeää myös sinällään. Sosiaalityön kaltaisella tutkimusalalla myöskään perustutkimusta ei voi ajatella ilman olemassaolevia ammatillisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä. Soveltava tutkimus ei tarkoita vain tilaus- tai palvelututkimusta, vaan myös olemassaolevien käytäntöjen kehittämistä ja muuttamista. Näin soveltava tutkimus voi tukea perustutkimusta esimerkiksi luomalla uusia käsitteitä, malleja ja jäsenyyksiä. Sosiaalityön soveltavan tutkimuksen yhtenä tehtävänä on tuottaa sosiaalisia innovaatioita, esimerkkeinä sosiaalityön menetelmät, uudenlaiset arviointikäytännöt ja palvelujen organisoinnin hyvät mallit.

Jyväskylän yliopistossa tehtävän sosiaalityön tutkimuksen painopistealueita ovat sosiaalipalvelut, kuntouttava sosiaalityö ja arviointitutkimus. Sosiaalipalveluiden alueella tehdään tutkimusta erityisesti lapsiperheiden ja ikäihmisten sosiaalipalveluista. Muina tutkimusalueina ovat mm. vammaistutkimus ja vertaileva sosiaalipalveluiden tutkimus ja sosiaalityön nais- ja miestutkimus. Sosiaalityön yksikössä on käynnissä väitöskirjahankkeita mm. lapsitutkimuksen, perhetutkimuksen, ekososiaalisen sosiaalityön sekä sosiaalityön sukupuolikysymysten alalla.

Arviointitutkimuksen merkitys soveltavana yhteiskuntatieteellisenä tutkimuksena on 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien ollut kasvussa myös sosiaalipalveluiden järjestämisessä. Sosiaalityön yksikössä tehtävä arviointitutkimus liittyy toisaalta evaluaatiotutkimuksen perusteiden kehittämiseen, erityisesti realistisen evaluaatiotutkimuksen viitekehyyksessä, toisaalta konkreettisten arviointihankkeiden toteuttamiseen. Keväällä 2004 päättyi kolmivuotinen valtakunnallisen lastensuojelun Harava-hankkeen arviointi. Arviointitutkimukseen läheisesti liittyvä kysymys on palvelutuotannon kehittäminen laadunhallinnan avulla. Yksikössä on käynnissä sosiaalihuollon laadunhallinnan perusteita koskeva tutkimushanke "Sosiaalihuollon laatu", jonka arvioitu valmistumisaika on 2005.

Vuonna 2003 käynnistyi nelivuotiseksi suunniteltu ESR-rahoitteinen Sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA), jonka koordinoituvastuu on Jyväskylän yliopistossa. Tutkimushanke on sosiaalityön yliopistoverkko Sosnetin aloitteesta syntynyt tutkimuskokonaisuus, joka sisältää kolmena erillisenä tutkimustehtävänä sosiaalialan toisen asteen ammatillisen koulutuksen (lähihoitaja), ammattikorkeakoulutuksen (sosionomi AMK) sekä yliopistokoulutuksen (sosiaalityöntekijä) ennakkoinnin. Ennakoitajakso ulottuu vuoteen 2015 saakka.

Sosiaalityön yksikkö oli mukana vuosina 1998-2000 laajassa EU-rahoitteisessa (TSER) tutkimusprojektissa "New Local Policies against Social Exclusion" (De Montfort University ja Leicesterin kaupunki, Magdeburgin amk. ja kaupunki, Jyväskylän yliopisto ja kaupunki).

Sosiaalityön yksikkö on mukana myös pohjoismaisissa projekteissa "Hälsa och välfärd – kunskapsöversikt över nordisk välfärdsforskning inom äldreomsorgsområdet" (Pohjoismainen ministerineuvosto; 2003-2004) ja "Konsumentperspektiv på offentliga och privata marknadsbaserade välfärdstjänster" (Pohjoismaiden ministerineuvosto; 2003-2004). Ensinmainitussa hankkeessa selvitetään kattavasti vanhusten hoitoon kohdistuva pohjoismainen tutkimus. Jälkimmäinen hanke perehtyy Pohjoismaissa käynnissä oleviin asiakasvalin takokeiluihin (kundval) ja niistä tehtyyn tutkimukseen. Uutena projektina ollaan juuri käynnistämässä pohjoismaista hanketta "Om-sorgsvardag i Norden" (FAS, Ruotsi; 2004-2006), jossa tutkitaan valtakunnallisella kyselyaineistolla vanhuspalveluyöntekijöiden työoloja ja kokemuksia Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa. Tämä tutkimus pyrkii etsimään vastauksia siihen, kuinka vanhuspalvelut voisivat tulevaisuudessa säilyä riittävän houkuttelevina työnantajina.

Lisäksi sosiaalityön yksikkö toteuttaa yhteistyössä Tampereen yliopiston Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksen kanssa tutkimusprojektin "Sosiaalinen pääoma, luottamus ja hoiva – Miten informaali ja formaali hoivapääoma

syntyvät ja jakautuvat hyvinvointiyhteiskunnissa?”, joka on hyväksytty Suomen Akatemian Sosiaalisen pääoman ja luottamusverkostojen tutkimusohjelmaan (2004–2007). Tämä yhteisprojekti yhtäältä soveltaa sosiaalisen pääoman keskustelun käsitteitä epävirallisen ja virallisen hoivan tutkimukseen mutta toisaalta se myös pyrkii tuomaan perheen, sukupuolen ja hoivan näkyväksi sosiaalisen pääoman tutkimuksessa.

Vastuuhenkilöt

Arviointitutkimus, professori Mikko Mäntysaari
Sosiaalipalveluita ja hoivaa koskeva tutkimus, YTT Teppo Kröger
Kuntouttava sosiaalityö, professori (SOSNET) Jari Heinonen
SOTENNA, YTL Matti Vuorensyrjä
ekososiaalinen sosiaalityö, YTM Kati Närhi
lapsuustutkimus, YTM Johanna Kiili
sosiaalityön sukupuolikysymykset, YTL Jorma Hänninen, PhD Marjo Kuro-
nen
perhetutkimus, PhD Marjo Kuronen

Lisätietoja:

Professori Mikko Mäntysaari, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos,
Jyväskylän yliopisto, p.014-2602917, mmanys@cc.jyu.fi

Liite 9

Väkivaltatutkimus

Yhteiskunnallinen kysyntä

Väkivalta on ilmiönä monimutkainen ja haastava. Sen vaikutusten lievittäminen ja siihen liittyvien ongelmien ratkaiseminen edellyttää korkeatasoista akateemista tutkimusta ja monitieteistä opetusta. Väkivaltatutkimuksen lisääminen ja väkivaltaan liittyvän opetuksen kehittäminen on ollut viime vuosina sekä kansainvälisen että kansallisen huomion kohteena. Yliopistoihin ja korkeakouluihin eri puolilla maailmaa on perustettu monitieteisiä väkivalta-instituutteja ja opintokokonaisuuksia. Suomesta vastaavat tutkimusyksiköt ja opinnot toistaiseksi puuttuvat.

Väkivallan tutkimista ja väkivaltaa koskevan opetuksen kehittämistä edellyttävät monet Suomen ratifioimat kansainväliset sopimukset ja allekirjoitetut asiakirjat. Väkivaltaan liittyvän tutkimuksen ja opetuksen vähäisyys on tunnustettu myös kansallisesti ja väkivaltatutkimukseen on kohdennettu resursseja Suomen Akatemian suunnatulla tutkimusrahoituksella, joka kuitenkin päättyi vuoden 2003 lopussa. Suunnatun rahoituksen ja sen mukanaan tuoman julkisuuden myötä väkivallan tutkimus on 90-luvun lopulta alkaen lisääntynyt.

Väkivaltatutkimuksen saamasta tunnustuksesta huolimatta Suomessa puuttuu edelleen yliopistotasoinen, säännöllinen ja tutkimustietoon perustuva opetus, joka vastaisi väkivallan eri ilmenemismuotojen ja niiden vaikutusten mukanaan tuomiin haasteisiin. Väkivallan kohtaamiseen ja väkivaltaongelmien ja -ilmiöiden jäsentämiseen välineitä antavia opintoja ei ole tarjolla edes ammattiauttajina tai kasvattajina ja näiden alojen asiantuntijoina toimivien yliopisto-opinnoissa.

Kansainvälisten konfliktien synnyttämien keskustelujen ja läheisissä suhteissa tapahtuvan väkivallan runsaan määrän tiedostamisen myötä väkivalta on tunnustettu keskeiseksi globaaliksi ongelmaksi ja yhteiskunnalliseksi ja filosofiseksi kysymykseksi. Väkivaltaa ja sen seurannaisvaikutuksia koskevan ymmärryksen ja asiantuntijuuden tarve on viime vuosina huomattu monilla eri aloilla. Erityisen vakavaksi se on koettu sosiaali- ja terveyssektorilla ja kasvatustieteiden alalla. Erityisen vakavaksi se on koettu sosiaali- ja terveyssektorilla ja kasvatustieteiden alalla. Myös työelämään liittyvä väkivalta ja esimerkiksi kulttuurin, taiteiden ja journalismin rooli ja suhde väkivaltaan ovat viimeaikoina nousseet vahvasti esille sekä arjen käytännöissä että julkisissa keskusteluissa ja kansallisilla ja kansainvälisillä tieteellisillä foorumeilla.

Väkivallasta aiheutuvat kustannukset ovat osoittautuneet taloudellisesti erittäin mittaviksi ja yhteiskunnallisesti kuormittaviksi. Tilanteen helpottamiseksi tarvitaan eri aloille väkivaltaan ja sen vaikutuksiin perehtyneitä tutkijoita, asiantuntijoita ja ammattilaisia, joilla on sekä teoreettista pätevyyttä että kykyä soveltaa osaamistaan.

Väkivaltatutkimus Jyväskylän yliopistossa

Jyväskylän yliopiston eri tiedekunnissa ja oppiaineissa on tehty ja tehdään parhaillaan väkivaltatutkimusta monista eri näkökulmista. Yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa on kaksi käynnissä olevaa Suomen Akatemian rahoittamaa väkivaltatutkimusprojektia, joista toinen sijoittuu yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle ja toinen psykologian laitokselle. Kyseiset projektit ovat verkostoituneet sekä keskenään että muiden tiedekunnan väkivaltatutkijoiden kanssa, tehneet yhteistyötä vuodesta 2001 tutkimuksen ja opetuksen puitteissa ja perustaneet yhteistyöverkoston käytännön toimijoiden kanssa. Projektien koordinoima ja järjestämä väkivaltaopetus on ollut erittäin suosittua, ja yhteistyö käytännön työntekijöiden kanssa on osoittautunut tutkimuksen tekemisen ja opetuksen kehittämisen kannalta mielekkääksi.

Jyväskylän yliopistossa tehty väkivaltatutkimus on sekä kansallisesti että kansainvälisesti korkeatasoiseksi tunnustettua. Tutkimus on keskittynyt ensisijaisesti väkivaltaan, joka ei tapahdu organisoitujen väkivaltakoneistojen toimesta. Painopistealueina ovat olleet kotona ja läheisissä suhteissa tapahtuva väkivalta ja mediaväkivalta.

Yhteiskunnallisena ongelmana ja haasteena väkivallan kohtaaminen edellyttää sekä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellistä että teoreettisesti ja filosofisesti orientoitunutta tutkimusta ja koulutusta. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen oppiainevalikoima ja siellä tehtävä väkivaltatutkimus antaa erittäin hyvän mahdollisuuden vastata tähän haasteeseen yhdessä paikallisten, valtakunnallisten ja kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Kansalliset ja kansainväliset tutkimusverkostot ovat Suomen Akatemian rahoittamien tutkimusprojektien myötä jo olemassa. Väkivaltaa ja väkivaltaan liittyviä teemoja tutkitaan kaikissa yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen oppiaineissa. Vahvuutena on tutkimuksen teoreettinen tasokkuus ja tutkimuksen ja käytännön tiivis yhteys, joka mahdollistaa kansallisesti ja kansainvälisesti korkeatasoisen väkivaltatutkimuksen ja opetuksen.

Lisätietoja:

Lehtori Marita Husso, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos,
Jyväskylän yliopisto, P. 014-2603103, mhuss0@yfi.jyu.fi

Liite 10

Hallinto- ja palvelujärjestelmän tutkimus

Sosiaaliset innovaatiot ja uusi paikallinen hallintatapa

Sosiaalinen innovaatio on määritelty mm. siten, että se on yhteiskunnan rakenteisiin kohdistuva ja suorituskykyä parantava institutionaalinen muutos. Se voi olla tulkinnasta riippuen mikä tahansa taloudellisen, organisaationaalisen, normatiivisen tai kulttuurillisen rakenteen suorituskykyä parantava muutos. (Sitran YUK-projekti, Heiskala 2003). Yhtenä sosiaalisten innovaatioiden kohdealueena pidetään organisaatioiden ja niiden toimintatapojen muutosta.

Julkishallinnossa organisaatioiden suorituskykyä kykyä on pyritty 1980-luvulta lähtien parantamaan ottamalla käyttöön yrityselämän organisaatio-, johtamis- ja toimintamalleja (Pollit & Boukaert 2000). Tästä hallinnon kehittämisuunnasta on käytetty nimitystä New Public Management (lyhenteenä NPM). Julkishallinnon organisaatioiden lisäksi myös kolmannen sektorin toimijat kuten järjestöt ja yhdistykset ovat soveltaneet NPM-oppia. Suuntauksen vaikutuksista on tehty runsaasti tutkimuksia ja käyty vilkasta julkista keskustelua. NPM-opin soveltamisella on nähty myönteisiä vaikutuksia. Organisaatiot ja koko julkishallinto on muuttunut joustavammaksi, asialähtöisemmäksi ja tehokkaammaksi.

Myös kielteisistä vaikutuksista on todettu ja NPM-oppia kohtaan suunnattu kritiikki on voimistunut. Tehokkuusvaatimus on ylikorostunut suhteessa muihin julkishallinnon periaatteisiin kuten demokraattiseen ohjaukseen, toiminnan vaikuttavuuteen ja yhteiskunnalliseen merkitykseen. Julkishallinnon organisaatioita on ryhdytty pitämään tuotannollisina yksikköinä. Yrityselämän opit ovat myös johtaneet organisaatioiden väliseen kilpailuun ja resurssien osioptimointiin. Ylhäältä suunnatut tehokkuusvaatimukset ja erilaiset mittausjärjestelmät ovat vieneet voimavaroja toiminnan perustason uudistumiselta.

Tällä hetkellä kysytään, mistä julkishallinto ammentaa uudistuskäytöksensä NPM-opin soveltamisen jälkeen. Yhtä mieltä ollaan siitä, että paluuta hierarkkiseen ja byrokraattiseen organisointitapaan ja toimintamuotoihin ei ole. Hallinnon kehittämisen uudistuskäsitteeksi on muotoutumassa ”uusi hallintatapa” (käsitelmäriittely on sinänsä vielä horjuvaa). Uudesta hallintatavasta keskustellaan tutkijoiden piirissä, mutta empiirisiä tutkimustietoa ja uuden hallintatavan arviointia on vielä suhteellisen vähän. (Anttiroiko ym. 2003).

Uuden hallintavan määrittely lähtee toimijoiden suhteen analyysistä. On todettu kolmenlaisia vuorovaikutussuhteita; hierarkkisia, markkinaperusteisi-

sia ja verkostomaisia. Hierarkia perustuu ylemmän organisaatio- tai päätösvaltatason oikeuteen käskyttää ja määrätä alemmaa tasoa. Markkinasuhte perustuu tavaran tai palvelun ostoon ja myyntiin sekä rahallisen korvauksen maksamiseen tavaran ja palvelun vaihtotilanteessa. Verkostosuhde perustuu yhteiseen intressiin ja toimijoiden riippuvuuteen ja siinä on oleellista toimijoiden keskinäinen tuki, lojaliteetti ja luottamus. (Stoker 1997).

Uudessa hallintavassa katsotaan, että tilanne- ja tapauskohtaisesti tulisi hyödyntää eri vuorovaikutussuhteiden lajeja ja niiden kombinaatioita. Korostetaan toimijoiden välisten suhteiden merkitystä eikä hallinnon rakenteita. Tämän vuoksi on käytetty myös käsitettä ”uudet hallintasuhteet”. Uudessa hallintavassa ei kielletä markkinasuhteiden merkitystä, mutta kielletään niiden ensisijaisuus suhteessa hierarkioihin ja verkostoihin.

Uusi hallintatapa on nousemassa keskeiseksi käsitteeksi paikallisessa ja alueellisessa hyvinvointipolitiikassa, jossa tavoitteena on paikallisen toiminta- ja kehityspotentiaalın hyödyntäminen. Tavoitteena on, että uudentlaisilla yhteistyösuhteilla ja toimintatavalla pystytään paikallisia voimavaroja hyödyntämään ihmisten taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Tällä tavoin tullaan hyvin lähelle sosiaalisen pääoman käsitettä ja sitä ajatusta, että paikallisilla hallintasuhteiden uudistamistoimilla voidaan kasvattaa sosiaalista pääomaa. Tämä on tietysti vain ajatuskehys ja on tiedostettava, että sosiaalisen pääoman rakentumis- ja purkautumisprosessit ovat äärimmäisen komplisoituja ja usein tunnistamattomia.

Sosiaaliin innovaatioihin uuden hallintavan voi liittää kysymyksellä, miten organisaatioita ja toimintatapoja uudistamalla pystytään parantamaan paikallisten instituutioiden ja toimintarakenteiden suorituskykyä. Yleisessä aluekehityksessä ja erityisesti teknologisten innovaatioiden hyödyntämisessä on eräiden selvitysten mukaan avaintekijäksi todettu paikalliset uudentlaiset yhteistyösuhteet, joissa osapuolina ovat mm. elinkeinoelämä, yliopistot ja oppilaitokset sekä kunnat ja valtionhallinnon viranomaiset. (ks. esim. Stähle & Sotarauta 2003).

Vastaavalla tavalla on ajateltavissa, että paikallisessa hyvinvointipolitiikassa strategista kapasiteettia ja suorituskykyä voidaan kasvattaa ja myönteisiä tuloksia saadaan aikaan hallinnollisilla ja organisatorisilla innovaatioilla. Joitain esimerkkejä uusista hallintatavoista on jo olemassa. Jyväskylän seudulle on perustettu kuntien ja järjestöjen yhteiset palvelusäätiöt työvalmennustoiminnan ja päihdepalvelujen alueille. Kokemukset uudentlaisesta organisaatiotavasta ovat myönteisiä, mikä on todettu mm. työvalmennussäätiöstä (Tekevä) tehdystä seurantaselvityksessä (Finska 2003).

Uudessa paikallisessa hallintavassa korostuu julkisten organisaatioiden suhde omaan toimintaympäristöön. Kuntien näkökulmasta ei riitä, että ne itse hoitavat tehokkaasti oman palvelutuotannon. Hyvinvointisektorilla tarvitaan kykyä tehdä verkostomaista yhteistyötä eri toimijoiden kuten muiden kunti-

en, järjestöjen, tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden, yritysten ja valtionhallinnon viranomaisten kanssa. Sosiaaliset innovaatioiden kasvualusta on usein toimijoiden yhteistyösuhteissa.

Uuden paikallisen hallintatavan synnyttämisessä ei ole tähän mennessä tehty systemaattista kehitystyötä. Kantavaa ideaa ei ole hahmotettu. Pilottihankkeita on syntynyt satunnaisesti. Hankkeiden ja uusien organisaatiomallien merkitystä ei ole tieteellisesti arvioitu. Hyväksi havaittuja malleja ei ole pystytty levittämään. Myös kriittistä tietoa kaivataan. On syytä kysyä, onko uusia hallintapa vain tutkijoiden muotikäsite vai onko sillä konkreettista ja empiirisin tutkimuksin todennettavaa merkitystä erilaisten yhteiskunnallisten toimintojen kehitystyössä.

Uusi hallintapa muodostaa tärkeän tutkimuksen ja käytännön kehittämistyön yhteisen alueen. Sosiaalialan soveltavan tutkimuksen yhdeksi osa-alueeksi tulisi määritellä organisaatioiden ja hallintatapojen uudistaminen. Hallinnon uudistamistyöllä on tässä kontekstissa sekä itsenäinen rooli että yhteys muihin soveltamisaloihin siten, että syntyneiden innovaatioiden soveltamista voidaan edistää myös toiminta- ja hallintapaan kohdistuvilla innovaatioilla.

Hallintatapaan kohdistuvien innovaatioiden synnyttäminen ja soveltaminen sopii hyvin sosiaalialan osaamiskeskusten yhdeksi toiminta-alueeksi jo siitäkin syystä, että osaamiskeskusta sinänsä voi pitää sosiaalisena innovaationa, jossa on uuden hallintatavan piirteitä.

Lähteet

- Anttiroiko, A-V. ym. (2003): Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet. Tampereen yliopisto. Kunnallistieteen laitos. Tampere.
- Finska, J. (2003): Säätiö kuntien ja järjestöjen yhteisenä palvelutuotanto-organisaationa. Tekevä-säätiö suunnan näyttäjänä. PD-koulutusohjelman loppu-työ. Helsingin yliopisto.
- Heiskala, R. (2003): Sosiaaliset innovaatiot ja tutkimuksen sovellettavuus. Luentomateriaali.
- Pollit, C. & Boukaert, G. (2000): Public Management Reform. A Comprehensive Analysis. Oxford.
- Stoker, G (1997): Regime Theory and Urban Politics. Teoksessa Judge, D. & Stoker, G. & Wohlman, H: Theories of Urban Politics. Sage Publications.
- Stähle, P. & Sotarauta, M. (2003): Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja kehityshaasteet Suomessa. Tulevaisuusvaliokunta, Teknologian arviointeja 15. Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2003.

Lisätietoja:

Kehitysjohtaja, dosentti Sakari Möttönen, Jyväskylän kaupunki,
sakari.mottonen@jkl.fi

Liite 11

Päihdetutkimus

Päihdepalvelusäätiö tutkimustoiminnan edistäjänä

Jyväskylän Seudun Päihdepalvelusäätiön perustamiskokous pidettiin 13.9.2001 mutta käytännön toiminta ja henkilöstö siirrettiin Jyväskylän kaupungilta säätiölle toukokuun alussa 2002. Päihdepalvelusäätiön tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää päihde- ja muita riippuvuusongelmia sekä niihin liittyvää syrjäytymistä Keski-Suomen maakunnan alueella. Tarkoituksensa toteuttamiseksi säätiö tuottaa kustannushyötysuhteiltaan laadukkaita päihdehuollon avo- ja laitospalveluita erityis- ja perhepalveluita, lääkkeitä sekä huumeiden käyttäjille, järjestää asiantuntija-, kehittämis- ja koulutuspalveluita sekä ylläpitää tiedotus-, tutkimus-, valistus- ym. toimintaa.

Päihdepalvelusäätiö on ollut aktiivinen päihdetutkimuksen edistämiseksi Keski-Suomessa. Säätiön aloitteesta päihdetutkimuksen kehittämishankkeeseen kutsuttiin mukaan Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu sekä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Toiminnalle asetettiin muodot ja tavoitteet Jyväskylässä 7.5.2003 pidetyssä seminaarissa. Tämän tilaisuuden jälkeen tuolloin perustettu työryhmä on kokoontunut 3 kertaa.

Hankkeen puitteissa on käsitelty mahdollisuuksia ja väyliä toteuttaa sekä kehittää

- perus- ja soveltavaa tutkimusta
- yhteistyötä yliopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa käytännön opetuksen ja opinnäytetöiden toteuttamisessa
- monitieteistä päihdetutkimuksen tutkijakoulua
- päihdehuollon ammatillista täydennyskoulutusta

Päihdetutkimuksen ja sen mahdollisuuksien on todettu olevan laajoja ja monitieteellisiä. Tutkimussuuntia ovat mm. auttamistyön kriittinen tarkastelu ja hoitomenetelmien kehittäminen, joita Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan lisäksi voisivat toteuttaa humanistinen, liikunta- ja terveys sekä kasvatustieteiden tiedekunnat. Yliopiston lisäksi Jyväskylän Ammattikorkeakoululla on merkittävä rooli tutkimuksen edistämässä.

Päihdetutkimuksen tutkimusalueella on viime vuosina tapahtunut ja tapahtumassa muutoksia, jotka tuottavat runsaasti tutkimuskohteita ja -aineistoa. Esimerkkeinä voi nostaa alkoholipolitiikassa, päihdehuollon asiakaskunnassa ja päihdetyön painopisteissä sekä päihdetyön järjestämisessä ta-

pahtuneet muutokset. Yhtenä erityiskysymyksenä nousivat esille psykiatrian sisällä tapahtuneet muutokset ja niiden vaikutus päihdehuollon erityispalveluihin. Lisäksi opioidiriippuvaisten lääkekorvaushoidon rinnalla toteutettavaa psykososiaalista kuntoutusta ja sen vaikutuksia tulisi tutkia ja kehittää.

Päihdetutkimusseminaarissa 2003 rakennettiin visioita vahvasta päihdetutkimuksen keskuksista. Työ on alkuvaiheissa ja puitteet miten tätä toteutetaan ovat vielä rakenteilla. Toisaalta Jyväskylä koulutuskaupunkina ja toisaalta Päihdepalvelusäätiö, joka tuo omalla hoito- ja kuntoutuspalvelutarjonnallaan laajan paletin arvioinnin ja tutkimuksen kohteeksi, luovat tutkimustyön kehittämiseksi hyvän pohjan.

Työryhmän puitteissa on keskusteltu ja selvitelty mahdollisuuksia koordinaattorin palkkaamisesta luomaan yhteyksiä niin rahoittajiin kuin tutkijoihin. Yksi mahdollisuus vastata tähän tarpeeseen on palkata Päihdepalvelusäätiölle kehittämispäällikkö vastaamaan sen kehittämis- ja tutkimustoiminnasta, jota kautta voitaisiin koordinoita laajemmin paikallista päihdetutkimusta.

Meneillään/suunnitteilla on seuraavia kehittämishankkeita/tutkimuksia

- Alkoholiongelmiin ehkäisy Hämeenlinnan ja Jyväskylän seuduilla
- Päihdepalveluiden maakunnallisen organisoitavan selvittäminen ja kehittäminen
- Päihdekuntoutusohjelman kehittämisprojekti – Päihke
- Matalankynnyksen ja liikkuvan erityispalvelun kehittämisprojekti
- Työpaikkojen päihdeongelmiin ja -kysymyksiin liittyvä kehittämishanke
- Katkaisu- ja vieroitushoidon kehittäminen kaksoisdiagnoosipotilaille
- Jyväskylän Katulähetyksen toiminnan sosiaaliset ja taloudelliset ulottuvuudet
- Alaikäisten palveluohjauksen ja vieroitushoidon kehittäminen (JOPO-projekti)

Alueella toteutettaviin päihdehuollon kehittämishankkeisiin tullaan kytkeämään jatkossa tutkimuksellinen ulottuvuus ja niiltä osin kun on kyseessä laajempi alueellinen tai valtakunnallinen hanke painotetaan tutkimuksen suorittamista paikallisin voimin. Käynnissä olevista kehittämishankkeista Päihke-projektiin on sisällytetty arviointitutkimus, jossa ensimmäisessä vaiheessa tutkitaan järjestöjen välisen yhteistoiminnallisuuden käynnistymistä – ja lisääntymistä ja toisessa vaiheessa projektin asiakkaiden hoito- ja kuntoutusedellytysten paranemista sekä kehittymistä.

Päihdeteema on ollut nyt vahvasti julkisuudessa esillä ja toisaalta käytännön päihdetyö tarjoaa tutkimusaiheita. Päihdetutkimuksen kehittämistyöryhmässä on kiinnitetty huomiota siihen, että nyt on tärkeätä tuoda mahdollisia opinnäytetyön teemoja koulutusyksiköille ja tarjota myös kehittämishankkei-

ta arvioinnin/ opinnäytetöiden aiheiksi. Näin luodaan myös lisäkiinnostusta päihdetyötä ja -tutkimusta kohtaan.

Lisätietoja:

Toimitusjohtaja Jussi Suojuasalmi, Jyväskylän seudun päihdepalvelusäätiö,
p. 014-625909, jussi.suojuasalmi@jkl.fi

Liite 12

Vammaistutkimus

Vammaistutkimuksen tukisäätiö

Monitieteinen vammaistutkimus Jyväskylän yliopistossa on sosiaalialan tutkimuksessa kansallinen vahvuustekijä Keski-Suomessa. Vammaistutkimuksen tukisäätiön käynnistämä Vammaistutkimuskeskushanke on laajentanut vammaistutkimuksen profiilia vahvasti myös sosiaalitieteiden alueelle. Säätiön yhteisöjäseniä ovat Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän kaupunki, Näkövammaisten Keskusliitto, Kehitysvammaliitto ja Suomen Reumaliitto.

Vammaistutkimuksen tukisäätiön tarkoituksena on organisoida ja tukea hankkeita, joissa yhdistyy tärkeä perustutkimus sekä käytännön kehitys- ja sovellutustyö. Säätiö on toteuttanut tarkoitustaan;

- *myöntämällä* apurahoja alan tutkijoille ja tutkimusryhmille (8 väitöskirjaa vuosina 1991–2001)
- *tukemalla* vammaistutkimukseen liittyvää tiedotus- ja julkaisu-toimintaa (SJDR - Scandinavian Journal of Disability Research, Vammaistutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä -julkaisusarja, elektroninen verkkolehti Vammaistutkimus ja -politiikka”
- *kehittämällä* tarkoitukseen liittyvää valtakunnallista ja kansainvälistä yhteistyötä (FNDR, NNDR, ENDS, konferenssitoiminta, tutkijoiden jatkokoulutus) sekä
- *tukemalla Jyväskylän yliopiston Vammaistutkimuskeskusta*

Tavoitteena on osallistua eri tavalla vammaisten henkilöiden syrjäytymistä ehkäisevään käytännön palvelujärjestelmien kehittämiseen sekä toisaalta välittää aktiivisesti tietoa ajankohtaisista vammaistutkimuksen ja – työn käytännöistä alan suunnittelijoille, toteuttajille, päätöksentekijöille, vammaisjärjestöille sekä vammaisille henkilöille.

Vammaistutkimuskeskus

Vammaistutkimuskeskuksen ja vammaisuuteen liittyvän tieto/taidon keskeisin osa-alue on tutkimuksen ohella koulutus. Vammaisten kuntouttaminen laaja-alaisesti ymmärrettynä sosiaalityön käytännöissä voisi olla jatkossa keskuksen toimivia koulutusmuotoja. Vammaistutkimuskeskus onkin projekteissaan (mm. Haavi-projekti) ja niihin liittyvässä koulutuksessa pyrkinyt kokoamaan eri osapuolet verkostoiksi, jolloin niin paikallisiin kuin valtakun-

nallisiin järjestöihin ja muihin toimijoihin on luotu kiinteät yhteydet. Konferenssitoiminta on tukenut tutkijoiden jatkokoulutusta samoin aiesuunnitelmassa oleva vammaistutkimuksen kesä/talvikoulu.

Verkostoituminen voimavarana

Vammaistutkimuksen tukisäätiö on edistänyt vammaistutkimuksen kansallista ja kansainvälistä verkostoitumista Vammaistutkimuskeskuksen toiminnan vahvistamiseksi. Säätiö ylläpitää Jyväskylässä syksyllä 1996 perustetun Suomen vammaistutkimusverkoston (FNDR) toimintaa. Säätiön edustajat olivat mukana perustamassa pohjoismaista vammaistutkimuksen verkostoa (NNDR – Nordic Network on Disability Research) kesällä 1997 ja ovat siitä lähtien edustanut Suomea verkoston hallituksessa. Samoin säätiö on ollut mukana Euroopan vammaistutkimusverkoston (ENDS – European Network on Disability Studies) perustamishankkeessa. Verkostoituminen on tuonut uusia näköaloja tutkijakoulutukseen, tieteellisen julkaisutoimintaan sekä elektroniseen vammaistutkimuksen tieto- ja neuvontapalvelun kehittämiseen. Verkostoitumisen tuloksena Jyväskylässä järjestettiin pohjoismainen vammaistutkimuksen konferenssi 1998 ja 2003. Lisäksi on perustettu tieteellinen julkaisu (SJDR – Scandinavian Journal of Disability Research).

Tutkimus- ja koulutustoiminnan tavoitteena on mm;

- welfare mix -ajatus hyvinvointipalvelujen alueellisessa järjestämisessä sekä tutkimuksessa ja koulutuksessa
- kolmannen ja julkisen sektorin sisäiset ja keskinäiset suhteet ja toimintamahdollisuudet vammaisten valtaistumisen välineenä
- hyvinvointiteknologia vammaisten (ja vanhusten) elämänlaadun parantajana
- kuntoutuksen sosiaalisten vaikutusten arviointi ja yhteys palvelutuotantoon.

Tutkimuksellisesti tukena mm.

- kolmannen sektorin opetuksen, tutkimuksen ja ympäristön verkostot
- hyvinvointiteknologian verkostot/Jyväskylän yliopisto/Länsi-Suomen lääninhallitus/ICDVRAT (Hyvinvointiteknologia ja vammaisuus -maailmankonferenssi/Jyväskylä) 2006
- Ikätutkimuksen, kulttuuritutkimuksen sekä erityiskasvatuksen ja -kuntoutuksen verkostot
- Sosiaalityön opetus- ja tutkimus, kuntoutustutkimuksen verkostot
- Sosiaalialan osaamiskeskus (KOSKE) (alueellinen)

Lisätietoja:

Projektisuunnittelija Markku Väätäinen, Vammaistutkimuksen tukisäätiö,
p. 014-2602919, mvaatain@yfi.jyu.fi